

ALTINCI BAŐLIK
CEZA HUKUKU DOKTRİNLERİ
VE
TÜRK CEZA HUKUKUNUN TARİHÇESİ

I. CEZA HUKUKU DOKTRİNLERİ

A. Genel olarak ceza hukuku doktrinleri, B. Klasik Ceza Hukuku Okulu, C. Pozitivist Ceza Hukuku Okulu, D. Teknik Ceza Hukuku Okulu , D. Gerçekçi Ceza Hukuku Akımı

A. Genel Olarak Ceza Hukuku Doktrinleri

Toplum ve hukuk arasında zorunlu bir bağıntı bulunmaktadır. Elbette nerede bir toplum varsa, kuşkusuz, orada, ilkel veya gelişmiş, bir ceza hukuku düzeni vardır. Ancak, bir yerde bir ceza hukuku düzeninin olması, o yerde ceza hukuku biliminin olması demek değildir. Ceza hukuku bilimi, kaynağını Ümanizma, Rönesans ve Reformdan alan Aydınlanma

Çağının eseridir, çünkü ceza hukukunun şerhinden, ceza hukuku bilimine geçiş, ilk kez bu ağda Klasik ceza hukuku okulunun ortaya çıkması ile başlamıştır.

Çağdaş ceza hukukunun kurucusu Cesare Beccaria olmuştur. Beccaria'nın "**Dei Delitti E Delle Penne**" isimli eseri, insanlığın yazgısını **değiştirmiştir. Gerçekten, eserde savunulan birçok düşünce**, r. Ölüm cezasının kaldırılması, zinanın suç olmaktan çıkarılması, **işkence yasağı, masumluk karinesi**, vs., hala bugün geçerliliğini korumaktadır¹³⁷. Beccaria'dan sonra, İtalya'da, ağdaş ceza hukukunun oluşmasına katkıda bulunan düşünürler, Gaetano Flangeri, Mario Pagani, Giandomenico Romagnosi, Pellegrino Rossi, Giovanni Carmignani olmuştur.

Ancak, ağdaş ceza hukuku, ilk ceza hukuku okulu olan "Klasik Ceza Hukuku Okulu" nun kurucusu Francesco Carrara'nın eseridir. Carmignani'nin takipçisi olan Carrara, ağdaş ceza hukukunun temellerini, 1859 yılında yayınladığı, "Programma Di Diritto Criminale" isimli eseri ile atmıştır. Bugün, Aydınlanma düşüncesinin önemli simalarından birisi olan Carrara, günümüz ceza hukuku doktrinlerinin hala kendisinden vazgeçilemeyen ortak değeridir.

B. Klasik Ceza Hukuku Okulu

Aydınlanmanın özünü akılcılık oluşturmaktadır. Klasik Ceza Hukuku Okulu aydınlanma düşüncesinin ürünüdür. Gerçekten, okul, özünde, aydınlanma düşüncesi ikliminde ortaya çıkmış olan Tabii hukuk doktrinine dayanmaktadır. Klasik Okulun kurucusu, hala bugün, düşünceleri geçerliliğini koruyan Carrara olmuştur. Carrara, ayrıca İtayan dili ve edebiyatının ustalarından biridir. Bu hukukta dilin önemine işaret etmektedir.

Klasik okul, yöntem olarak, pozitif hukuk, tabii hukuk ayırımında, madem muteber yegane hukuk tabii hukuktur, pozitif **hukuk** tabii hukuka uygun olmalıdır varsayımından hareket

¹³⁷

Pisani, Attualita' de Cesare Beccaria, Giuffre' Editore, Milano 1998.

etmektedir. Bu düşüncede, adil olan hukuktur. Adalet, tabii hukuka uygunluktur. Hukuku, pozitif hukuku açıklar, bu hukukun tabii hukuka uygunluğunu denetler.

Tabii hukuk beşeri akla uygun olan hukuktur. Bu hukukun niteliği evrensel olmasıdır. Hukuku, hukukun evrensel kurallarını bulup ortaya çıkarmakla yükümlüdür. Klasik okul, evrenin merkezine koyduğu insanı, etik bir değer olarak algılamaktadır.

İnsan, irade serbestisine sahiptir. Yeterli olgunluğa erişmiş, alken sağlam her kişi, iyiyi kötüden ayırt etme, kötüyü değil de iyiyi seçme erkine sahiptir. Hiçbir zr olmadığı halde iyiyi seçmek yerine kötüyü seçen kişi, kötüyü seçme filini üstlenmeli ve seçiminin sonuçlarına katlanmalıdır. Suç kişinin kötüyü seçmesidir.

Öyleyse, suç bir kötülüktür. Kty seçmenin sonucu ise cezadır. Suçun ve cezanın kaynağı kanundur. Kanunsuz ne suç, ne de ceza olur.

Ceza, devletin, kötülüğü, kişiye, karşılığı olan bir kötülükle dettirilmesidir. Suçtan zarar gören kişinin güvenliğini sağlamakla yükümlü olan devlettir. Devlet cezalandırma hakkına sahiptir. Devletle suçun faili kişi arasındaki ilişki, karşılıklı, ikili bir hukukî ilişkidir.

Suç kişinin kendi dışında somutlaşan bir iradesidir. Kişinin kendi dünyası içinde kalan bir davranışı, aslında ne kadar kötü, zararlı veya tehlikeli olursa olsun, herhangi bir suça vücut vermez. Fiilsiz suç olmaz kuralı Klasik okulun eseridir. düşünce inanç ve kanaat, ilk kez, klasik okulla birlikte, suç olmaktan çıkarılmıştır.

Suç kişinin kusurlu davranışıdır. Ancak, Klasik Okul, kuralın istisnası olarak, ceza hukukunda "objektif sorumluluk esasını" da kabul etmiştir. Ceza hukukunun bugün temeli olarak görülen kusursuz suç olmaz ilkesi, klasik okulun armağanıdır.

Klasik okul, suçu, bir olgu olarak incelemeyiz, hukukî bir kurum, bir kavram olarak, açıkçası fikrî bir yapı olarak inceler.

Suç, kanunun ihlalidir. Kanunu ihlal etmeyen bir fiil suç olmaz. Ceza, suçun karşılığıdır. Ceza suçla orantılı olmalı ve kişinin şahsına uymalıdır. Birden çok kez suç işleyenler daha ağır bir ceza ile cezalandırılmalıdırlar.

Kısacası, Klasik ceza hukuku okulu, bugün üzerinde tartışılan konuların hepsinde söz sahibi olmuş, bunları kuramsal bir tabana oturtmaya çalışmıştır.

Yürürlükten kalkmış bulunan 765 sayılı Türk Ceza Kanununa kaynaklık eden 1889 tarihli İtalyan Zanardelli Kanunu, Klasik ceza hukuku okulunun baş yapıtıdır¹³⁸.

C. Pozitivist Ceza Hukuku Okulu

Akılcılık akımının karşıtı Felsefî Pozitivizm akımı olmuştur. Felsefî Pozitivizm akımı, diğer alanlarda olduğu kadar ceza hukukunu alanında da etkilerini göstermiştir.

İlk kez, bir hekim olan Cesare Lombroso, suçlunun, mücrimin (delinquente), daima anormal bir kişi olduğunu, belirgin psişik ve somatik özelliklerinden ötürü haricen tanınabildiğini ileri sürmüştür¹³⁹. Lombroso, “Doğuştan suçluluk teorisinin” kurucusudur.

Rafaele Garafalo ve Enrico Feri¹⁴⁰, suçluluğun bu antropolojik anlayışını hukukî baza baza oturmaya çalışmışlardır. Gerçekten, Feri, **Pozitivist** ceza hukuku okulunun görüşlerini yansıtan bir ceza kanunu projesi gerçekleştirmiş, ancak proje o günlerde pek fazla itibar görmemiştir. Grispigni¹⁴¹, Von List, okula büyük katkıda bulunmuştur. Bizde, Erem, önceleri bu düşünceden yana olmuştur.

Pozitivist ceza hukuku okul, Klasik Ceza hukuku okulunun getirdiği her şeye karşıdır. Pozitivist okul, irade serbestisini **reddeder**. Kimsenin iradesi serbest değildir. Herkes doğuşunun ve içinde bulunduğu toplumun nedensel bir sonucudur.

Nedenleri oluştuğunda suç da işlenir. Kimse ona engel olamaz. Öyleyse, ne suçun iradiliğinden, ne suçlunun kusurluluğundan, ne isnat yeteneğinden söz etmek mümkündür.

Suç yazgısal bir fiildir; suçtan ötürü suçlunun ödeyeceği bir şey yoktur. Ceza gereksizdir;

¹³⁸ Antolisei, Manuale, PG., s. 41

¹³⁹ Lombroso, L' uomo delinquente studiateo in rapporto all' antropologia, alla medica legale, alle disciplina carcerarie, 1876.

¹⁴⁰ Feri, La sociologia criminale, Torino 1925

¹⁴¹ Grispigni, Introduzione alla sociologia criminale, Torino 1928

suçlunun cezalandırılmaya değil, düzeltilmeye gereksinimi vardır. Kendiliğinden ortaya çıkan kişiliğinden ötürü suçlu kişiyi düzeltme aracı, ceza değildir, güvenlik tedbiridir.

Güvenlik tedbirleri ceza değildir; suçla değil, suçlu kişilikle ilgilidir. Güvenlik tedbirinin süresini, türünü, suçlunun suçluluğunun derecesi belirler. Bu cümleden olarak, toplumsal olarak düzeltilmesi mümkün görülmeyen kişiler, toplumdan **tasfiye** edilebilirler.

Pozitivist okul, suçun ve suçluluğun nedenlerini aramak yanında, ayrıca bunlar baz olmak üzere, suçlunun tasnifiyle de uğraşmıştır. Bu düşüncede, hukukçu, suçu bir fikir olarak değil, doğaya ait bir olgu olarak incelemeli, suçu ve suçluluğu doğuran doğal ve toplumsal nedenleri araştırmalı, her bir suçlu, suçluluk türü için ne tür bir tedbirin ne kadar süre elverişli ve yeterli olduğunu kararlaştırmalıdır.

Küçük suçların (**i reati nani**) büyük suçları doğurabileceğine inanan pozitivist okul, elbette, **cürüm suçları yanında kabahat suçlarını da önemsemiştir.**

Kısacası, Pozitivist ceza hukuku okulu, suç ve suçluluk konusunda ufumuzu genişletmiş, modern ceza hukukuna suçlulukla mücadelede yeni görüşler kazandırmış, suçlunun tehlikeliliği ve güvenlik tedbiri kavramlarının ceza kanunlarına girmesine vesile olmuştur.

Gerçekten, İtalya doktrininde ortaya çıkan, başını Carnavale, Alimena ve Manzini'nin çektiği “Üçüncü Okul” adı ile anılan ceza hukuku okulu (Terza scuola), bir yerde Klasik Ceza Hukuku Okulu ile Pozitivist Ceza Hukuku Okulunun düşüncelerinin yeni bir ceza hukuku **sistemine** vücut verecek bir biçimde telif edilmesinden başka bir şey değildir¹⁴².

Ayrıca, Fransa'da ortaya çıkan, İtalya'da taraftarlar bulan¹⁴³, esas olarak “sorumluluğu kişiliğin bir ifadesi” olarak gören “Yeni Toplumsal Savunma” akımı, bizce bir yerde kökünde Pozitivist okulun etkileri olan ve hukuktan çok kriminolojik yönü ağır basan bir düşünce tarzıdır.

¹⁴² Bkz., Nuvolone, Vincenzo Manzini e la scienza del diritto penale, L' Indice penale, Padova 1983, s. 5.

¹⁴³ Ancel, La nuova difesa sociale, Parigi 1966. Grammatica, Principi di difesa sociale, 1961. Konu hakkında bkz., Mantovani, Dritto Penale, s. 502 vd.

D. Teknik Ceza Hukuku Okulu

Teknik ceza hukuku okulu, İtalyan hukukçu Arturo Rocco'nun eseridir. Rocco düşüncelerini ilk kez 1910 yılında yazdığı bir makaleyle ortaya koymuřtur¹⁴⁴.

Rocco, diğer iki okuldan farklı olarak "ceza hukuku sorununu" yani ceza hukukunun ne olduğunu ve "ceza hukukunun yöntemini" tartışmaktadır. Bu cümleden olarak, Rocco, Klasik okula karşı çıkmakta, pozitif hukuk yanında bir tabii hukukun olduğu düşüncesini kesinlikle reddetmekte; Pozitivist ceza hukuku okuluna karşı çıkmakta, suçu doğal bir olgu olarak incelemenin hukukunun işi olmadığını, dolayısıyla bu tür düşüncelerin kabul edilemeyeceğini ileri sürmektedir.

Hukukunun, inceleyeceği yegane ceza hukuku, konan ceza hukuku, yürürlükteki ceza hukukudur. Olması gereken hukuk, ideal hukuk, tabii hukuk, hukukun değil, ama hukuk felsefesinin konusudur.

Hukuku, suçu, nedensel olarak, olgusal alemin bir parçası olarak incelemez. Bu hukuk sosyolojisinin işidir. Hukuk, bir tür sosyoloji değildir. Hukuk, suçu, sadece kavram olarak, salt fikrî bir yapı olarak inceler.

Böylece, Rocco, hukukun konusunu belirledikten sonra, hukuku inceleme yöntemini belirlemeye çalışmıştır. Bu, konan hukukun, tabii nedensel değil, salt mantık-biçimsel bir incelemesidir. Gerçekten, hukukçu, faaliyetinin ilk basamağı olarak kanunun münferit

---

¹⁴⁴ Rocco, Il problema e il metodo della scienza del diritto penale, Rivista di diritto e procedura penale, Milano 1910

hükümlerinin şerhinden başlayarak, o hükümlerinin anlamını bulmak, kapsamını ve sınırlarını belirlemek, buradan kişiler arası ilişkileri ortaya çıkarmak, dolayısıyla hukukî müesseseleri oluşturmak, kendi içinde ve tüm hukuk düzeni içinde ceza hukukunun sistemini kurmaya çalışmalıdır. Hukuku, işini yaparken, sistemin değerlendirilmesini ihmal etmemek zorundadır.

Kanunilik ilkesi, ceza hukukunun temelidir. Suç unsurlarına ayırıtılarak incelenmelidir. Suç, iradi, kural olarak, kusurlu bir fiildir. Fail, işlediği iradi, kusurlu fiili üstüne alabilme yeteneğine sahiptir. Bu, failin, anlama ve isteme yeteneğine sahip olması olarak algılanmaktadır.

Suç hukukun koruduğu bir değer veya menfaatin ihlalidir. Bu suçun hukukî konusudur. Teknik Okul, suçun hukukî konusunu, hem suçların tasnifinde, hem de kanun hükmünün yorumunda kendisinden vazgeçilemez olan bir değer olarak görmektedir.

Suçun karşılığı cezadır. Ceza suçla orantılı olmalı, suçlunun kişiliğine uydurulabilmelidir.

Ceza, toplumu suçtan esirgeme anlamında toplumsal bir savunma aracıdır.

Teknik ceza hukuku okulu, bir kere suç işleyen kişinin, tehlikeli olduğunu kabul etmektedir.

Tehlikelilik, failin, suç nedeni ile değil, suç vesilesi ile ortaya çıkan bir niteliğidir.

Tehlikeliliği gidermenin yolu güvenlik tedbirleridir.

Böylece, Teknik okul, suçlulukla mücadelede, ceza yanında, güvenlik tedbiri denen, ancak ceza olmayan tedbirlerin varlığını kabul etmiş olmaktadır.

1930 İtalyan Ceza Kanunu Teknik Ceza Hukuku Okulunun Eseridir. Kanun, Faşizm döneminde ortaya çıkmış olmakla birlikte, Cumhuriyetten sonra, değiştirilerek veya Anayasa Mahkemesi önüne götürülerek Faşizmle ilişkili görülen tüm hükümlerinden arındırılmıştır, İtalya Cumhuriyeti Anayasasına uygun hale getirilmiştir. Eleştirilere rağmen, kanun, bu ülkede halen yürürlüktedir.

E. Gerçekçi Ceza Hukuku Akımı

Bir okul kimliği kazanmamış olan Gerçekçi Ceza Hukuku düşüncesi, Teknik Hukuk Okulunun eleştirisinden doğmuştur. Bu düşüncenin sahipleri, F. Antolisei¹⁴⁵ ve G. Bettiol¹⁴⁶ olmuştur.

Biz, burada, yalın olmasından ötürü, Antolisei' in görüşüne yer vermek istiyoruz.

Antolisei¹⁴⁷, Teknik Hukuk Okulunun, kendisinden önceki akımların ceza hukuku konusunda ortaya koydukları tüm belirsizlikleri giderdiğini, dikkatleri sadece ceza hukuku meselelerinin salt hukukî yönüne çektiğini, böylece göz önüne alınabilir bir başarı sağladığını kabul etmektedir.

Ancak, Antolisei, teknik okulun, o günkü düşüncelere uygun olarak benimsemiş olduğu mantık-formalizm yöntemini gereğinden fazlaca abarttığını ileri sürmüştür. Gerçekten, Teknik hukuk okulu, çalışmasını, pozitif hukukun hükümlerinin salt mantık-formel bir incelemesi ile sınırlandırmış, konusu beşeri bakımından zengin olan ceza hukukunu oraklaştırmıştır. İzlediği yolun sonucu olarak, Okul, analitik inceleme usulünü kabul edilebilir sınırlarında bırakmamış, ayrıntılarla uğraşmaktan, bütünü ihmal etmiştir. Öte yandan, Teknik Hukuk Okulu, genel kategorileri ve sistemi oluştırmada aşırılığa kaçmış, mükemmel mantıksal yapılar oluştırma çabasına kapılarak, hayatın gerçek gereklerini ihmal etmiştir .

Gerçekçi (Realist) Ceza Hukuku düşüncesi, Teknik Hukuk Okuluna yönelttiği bu eleştiriler üzerine inşa edilmiştir.

Hukuku, çalışmasını, hukuk normlarının salt kabuğunda kalmakla sınırlı tutmamak, bizzat normun altında hayatın sürekli nabzının attığı toplumsal gerçekliği dikkatinden kaçırmamak zorundadır. Gerçekten, normun amacı göz önünde tutulmadıkça, kanunun doğru yorumu asla

---

¹⁴⁵ Antolisei, Per un indirizzo realistico nella scienza del diritto penale, Padova 1937

¹⁴⁶ Bettiol, Il problema penale, Palermo 1948

¹⁴⁷ Antolisei, Manuale, PG., s. 27 vd.

mümkün olamaz, çünkü normun amacı, hukuka yabancı, hukuk dışı bir unsur olarak değerlendirilemez. Öte yandan, hukukun inceleme konusunu, kanunun kurallaştırdığı toplumsal fiil veya toplumsal ilişki oluşturmaktadır. Söz konusu toplumsal fiil veya ilişki, ceza hukuku çalışmalarının salt mantıksal bir alıştırma olmalarının önüne geçmektedir.

Gerçekçi ceza hukuku akımı, kuramsallığını kabul etmekle birlikte, hukukun, bundan daha önemli olarak, her gün uygulanmakta olan bir değer olduğuna dikkatleri çekmektedir. Bundan ötürü, ceza hukuku çalışmaları, salt kuramsal, soyut sorunları çözmeye yönelik olmaktan çok, kanunun yorumunda her gün sıklıkla karşılaşılan **karşılıkları** zmeye, dolayısıyla hakimi hukuk düzeninin gereklerine uygun ve uygulanma kabiliyeti olan hukuki kriterlerle donatmaya yönelik olmalıdır.

Kısacası, Gerçekçi Ceza Hukuku akımı, teoriden pratiği ayıran alanı daraltmaya çalışırken, dinamizmin karakterize ettiği yeni zamanların ruhu ile uyumlu, içerik giderek biçime üstün gelen bir ceza hukuku bilimi ortaya koymak istemektedir.

Her zaman yeni arayışlar olmakla birlikte, bugün, Gerçekçi ceza hukuku akımı, genellikle izlenmekte olan bir düşünce olmuştur.

II. TÜRK CEZA HUKUKUNUN TARİHÇESİ

A. Tanzimat Dönemi ve Birinci Dönem Ceza Hukuku Düzeni

1. Genel olarak , 2. Tanzimat Dönemi Ceza Hukuku, 3. Türk Devleti Ceza Hukuku, a. Türk Devletinin ve Devletin Hukukunun Oluşumu, b. Birinci İktisat Kongresi ve Hukuk Devrimi ihtiyacı, 4. Türkiye Cumhuriyeti Devleti Ceza Hukuku, a. 1924 Anayasası ve Ceza Hukuku, b. 1926/765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 1929/1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve İlgili Diğer Kanunlar, i. Türk Ceza Kanunu, ii. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, iv. İlgili Diğer Kanunlar, 5. Türk Toplumunun Toplumsal, Ekonomik, Siyasi ve Hukuki Değişimleri Karşısında Ceza Kanununun Uğradığı Başlıca Değişiklikler, a. 1930 Sonrası Dönemde

Yapılan Değişiklikler, b. İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası Dönemde Yapılan Değişiklikler, c. 1950 Sonrası Dönem Ceza Hukuku, d. 1960 ihtilali, 1961 Anayasası ve Sonrası Dönem Ceza Hukuku, e. 1980 İhtilali ve Sonrası Dönem Ceza Hukuku, 6. Avrupa Birliğine Girme Çabaları Karşısında Ceza Hukuku 7. Ceza Hukuku Doktrini, a. Ceza Hukuku Bilimi, b. Ceza Hukuku Uygulamaları

1. Genel Olarak

Türk Ceza Hukukunun tarihini incelemek¹⁴⁸ elbette hukuk tarihçisinin işidir. Ancak, konusu geçerli olan Türk Ceza Hukukunu incelemek olan hukukçu, tarihini bilmeden, ceza hukukunun bugününü anlayamaz, yarını hakkında bir fikir sahibi olamaz. Bu, Türk Ceza Hukukunun evrimini etkiler. Hukuk kısırlaşır, eskir, yaşayan bir organizma olarak kendisini yenileyemez. Kendisini kendi usulleri içinde kalarak yenileyemeyen bir hukuku düzeni, düzeni olduğu toplumu, ya kargaşaya sürükler, ya da geri kalmasına neden olur.

Ceza hukukunun tarihi, elbette birçok açıdan incelenebilir. Bu tür çalışmalar mevcuttur.

Türk Ceza Hukukunun geçmişini farklı bir biçimde değerlendirmek istiyoruz. Mademki hukuksuz toplum toplumsuz hukuk olmamaktadır, mademki her hukuk hukuku olduğu toplumun bir üstyapısı, bir kılıfı, bir kalıbıdır ve mademki birbirini etkilemede üstyapı ile altyapı arasında mutlak bir bağıntı bulunmaktadır, Türk Ceza Hukukunun geçmişini, onu oluşturan ve onun oluşturduğu Türk toplum düzeninin geçmişinde geçirdiği tarihi, toplumsal, ekonomik siyasi ve hukuki değişimi içerisinde ele alarak incelemenin, işi geçerli hukuku incelemek olan hukukçu bakımından, sorunlarını çözmede, çok daha yol gösterici, çok daha yararlı olduğunu düşünüyoruz.

Ceza hukukunun kaynağı kanun olduğundan ve kanun devletin iradesini ifade ettiğinden, elbette, inceleme, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin tarihi ile sınırlıdır.

Ancak, Osmanlı İmparatorluğu Devletinin öncesine ve Tanzimat dönemine bir göz atmadan, Türkiye Devletinin oluşumunu görmeden Lozan Barış Antlaşması ve 1924 Anayasası ile

---

¹⁴⁸ Bkz., Hafızoğulları, Türk Ceza Hukukunun Seksen Yılı, Cumhuriyetin Kuruluşundan Bugüne Türk Hukukunun Seksen Yıllık Gelişimi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 538, 30-31 Ekim 2003 Sempozyum, s. 115 vd.

oluşan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Hukuk düzenini ve genelde özeli ifade eden Ceza Hukuku düzenini ve onun geçmişini anlatmak kolay olmaz. Unutmamak gerekir ki, hukuk bir kültürdür. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin hukuku, muhteşem bir kurtuluş savaşı veren bir halkın, Anadolu topraklarında filizlenen ve giderek kök salan ve eşi olmayan, özgün, yeni, çağdaş bir toplumsal yaşama biçimidir.

Öte yandan, Ceza Hukukunun geçmişi, Ceza Hukuku dar veya geniş anlamda ele alınarak değerlendirilebilir.

Dar anlamda ceza hukuku sadece maddi ceza hukukudur. Geniş anlamda ceza hukuku, maddi ceza hukuku yanında, ceza usulü hukukunu ve infaz hukukunu içine almaktadır. Hatta, geniş anlamda ceza hukuku dendiğinde, ceza hukukuna yardımcı disiplinler, örneğin kriminoloji, adli psikoloji, adli tıp, vs. de bu kavram içine sokulabilmektedir.

Biz, burada, esas olarak maddi ceza hukukunu ele alacağız. Ancak, yeri geldikçe, usul hukuku ve infaz hukukuna, kısaca da olsa yer vermenin gerekli olduğunu düşünüyoruz.

2. Tanzimat Dönemi Ceza Hukuku

Geçerli bir kritere dayanmaksızın kimi aksini iddia etmekle birlikte,¹⁴⁹ Osmanlı İmparatorluğu Devletinin, devletin zorunlu bir unsuru olan egemenlik erkinin ve bu erkle biçimlenen

---

¹⁴⁹ Ör., Özek , Osmanlıda Siyasal İktidar Din İlişkileri Düzeni, Cumhuriyetin 75. Yıl Armağanı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1999, s. 182 vd ., özellikle s. 185. Özek, her devlet gibi Osmanlı İmparatorluğu Devletini de oluşturan, Devletin üç zorunlu unsurdan birisi “egemenliğin” kaynağının kim olduğunu, egemenliğin kime ait bulunduğunu açıklamış değildir. Gerçekten, Osmanlı İmparatorluğunda egemenliğin kaynağı nedir veya egemenlik kime aittir. Eğer Padişahlar buyurma erkini, yani eğerliğini kimseden değil, ama kendilerinden, kendi özlerinden alıyorlarsa, bunun adı “Despotizm”, “Tiranlık” olmaktadır. Yok, eğer, böyle değil de, Padişahlar “buyurma erkini”, yani “egemenliği” Tanrıdan, açıkçası inançsal/dinsel bir kaynaktan alıyorlarsa, kıvamı ne olursa olsun, bunun adı “Teokrasi” olmaktadır. Bunun üçüncü bir şekli de yoktur. Bundan ötürü, bu ve benzeri düşüncelere itibar etmek bilimsel olarak mümkün görülmemektedir. Bırakalım başka şeyi, aşağıdaki dipnottada da belirtildiği üzere, 1876 Anayasası, Osmanlı Devletinde, devletin zorunlu unsuru olan egemenliğin kaynağının, ilahi irade olduğunu kabul etmiş bulunmaktadır. Gerçekten " Biliyoruz ki Osmanlı Devleti saltanat-ı şahsiye ve en son beş on sene zarfında da saltanat-ı meşruta esasına müsteniden idare-i hükümet ediyordu. Saltanat-ı şahsiyede her hususta yalnız tâcîdarların arzu, emel ve iradeleri hakimdir.

Milletin arzu, emel, irade ve ihtiyaçları mevzuubahis olmaktan uzaktır. Tâcîdarlar kendilerini Allah tarafından gönderilmiş bir şahsiyet-i ilâhiye farzederler. Etrafını alan menfaatperestân, padişahın zihniyet ve arzusunu bir lazime-i semaviye, bir lâzime-i Kur'aniye gibi herkese telkin ederler. Bu telkinat karşısında birgün bütün halk, bu arzu ve iradelerin - bilâ muhakeme iradat-ı semaviye olduğuna kani olur. Bundan tecerrüde rıza gösteren bir milletin akibeti felaket, musubettir " (Gazi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin İlk Türkiye İktisat Kongresindeki İftitahı Nutukları, İzmir İktisat Kongresi, 17 Şubat- 4 Mart 1923, Prof. Dr. A. Afetinan, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,

hukukun kaynağına bakarak bir değerlendirmeye tabi tutarsak, mutlakiyet ile yönetilen, ancak 1876 Anayasasıyla meşruti yönetime geçmeye çalışan¹⁵⁰ “Teokratik” veya bazı “örfi hukuk” “unsurlarını ve bazı konulara ilişkin “Padişah iradelerini” göz önüne alan kimi düşünürere göre “Teosantrik” bir devlet, hukuk, toplum düzenine sahip olduğu ortaya çıkmaktadır¹⁵¹.

Tanzimat, Osmanlı İmparatorluğu Devletinin, toplumsal-hukuki düzeninin devlet eliyle yenileştirilmesi, yeniden yapılandırılması hareketidir.

Tanzimat Fermanının çıkarılması ile başlayan bu hareket, Devletin hukuk düzeninde yenileştirmeyi zorunlu kılmış, bir yandan bir “Resepsiyon” hareketi başlatılırken, öte yandan dinî temelli bir “Kodifikasyon” hareketi başlatılmıştır. Gerçekten, bu bağlamda olmak üzere, bazı alanlar yanında, 1853 yılında Fransız Ceza Kanunundan bazı alıntılar yapılarak yürürlüğe konmuş, bu arada esasen islimî mezheplerin telifine dayalı olarak, İslam hukukunun “Mecelle-i Ahkam-ı Adliye” adı ile bir kodifikasyonu yoluna gidilmiştir¹⁵².

1989, s. 61) düşüncesi, Osmanlı İmparatorluğunun fikrî temellerini kuşkuyla yer vermeyen bir biçimde ve bilimsel bir yetkinlikle açıklamış olmaktadır.

¹⁵⁰ 1876 Anayasası, 3, 4, 7, 11, 87 maddeli hükümlerinde, Osmanlı İmparatorluğu Devletinin Teokratik bir toplum, hukuk ve Devlet düzenine sahip bulunduğunu açık bir biçimde kabul etmiş bulunmaktadır. Gerçekten, “Saltanat seniyei Osmaniyehi hilafeti kübrayı islamiyeyi haiz olarak sülalei âli Osmandan usulü kadimesi veçhile ekber evlada aittir” (m. 3 “... ahkamı şeriye ve kanunuyenin icrası ve devairi idarenin muamelatına müteallik nizamnamelerin tanzimi ... hukuku mukaddesei Padişahi cümlesindender” (m.7) hükümlerin ve 11. ve 87. madde hükmü, Osmanlı İmparatorluğu Devletinde egemenliğin kaynağının ilahi olduğunu acıkça göstermektedir. Bu Anayasanın 11. maddesinde yer alan “Devleti Osmaniyenin dini dini islamdır” hükmü ile 1924 Anayasasının 2. maddesinde yer alan ve daha sora bir kanunla kaldırılan “Türkiye Devletinin dini, Dini İslamdır” hükmünü anlam bakımından bir tutmamak ve birini öteki ile karıştırmamak gerekmektedir. Teokratik devlette elbette Devletin dini olur. Zaten Teokratik devlet, “ilahi düzenin” aynı zamanda bir toplumun hukuk düzeni olmasıdır. Bu yapıda din düzeni ile hukuk düzeni genelde aynı şeylerdir. Egemenliğin kaynağının millet olduğu bir devlet düzeninde (Anayasa, m. 1) devletin dininden maksat, *Türkiye Cumhuriyeti Devletinin* ümmet değil ama “millet” olan insan unsurunun “inançsal niteliğine” işaret etmektir. Bu bağıntının kaynağı Lozan Antlaşmasıdır. Zira, Lozanda, Türkiye ahalisinin müslüman ahali dışında kalan ahalisine “azınlık” denmiş ve özel bir hukuki statüye tabi kılınmıştır.

¹⁵¹ Mosca, Storia delle dottrine politiche, Bari 1966, s. 22; Okandan, Umumi Amme Hukuku, İstanbul 1976, s. 194 vd.; Mumcu, Tarih Açısından Türk Devrimlerinin Temelleri ve Gelişimi, İstanbul 1981, s. 7; ID. Age., s. 168 vd.; Kapani, Politika Bilimine Giriş, Ankara 1983, s. 54; Arsel, Teokratik Devlet Anlayışından Demokratik Devlet Anlayışına, Ankara 1975, s. XVIII.; Arsal, Teokratik Devlet ve Laik Devlet, Tanzimat, I. Yüzcü Yıldönümü Münasebetiyle, İstanbul 1940, s. 80: “Osmanlı Devleti bidayette teokratik bir devlet değildi. İnhitat devrine kadar hüküm süren sultanlar kendilerini dini reis telakki etmemişlerdir. Osmanlı Devletinin teokratikleşmesi inhitat devriyle başlayarak Kaynarca Muahedesiyle birinci Teşkilatı Esasiye Kanunu arasındaki devir zarfında (1774-1876) gittikçe kuvvetlenmiş ve Abdulhamit devrinde Osmanlı Devleti tamamıyla teokratik şekil almıştır.”

¹⁵² Mecelle, kaynağı beşeri irade olan, genelde uyulmasının zorunlu olduğuna inanılan, toplumda geçerli “örf ve adet kurallarının” sistematik olarak toplu bir hale getirilmesi, bir kitapta toplanması, kısacası bunların “yasalaştırılması” değildir. Tersine, Mecelle, “Fıkıh hükümleriyle bu konudaki türlü içtihadı bir araya getiren, Tanzimattan sonra hazırlanmış olan, yasa yerine kullanılmış olan eser” olarak tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 2, Türk Dil Kurumu, Ankara 1998). Bu demektir ki, “Mecelle hareketi”, madem kodifikasyon bir toplumda geçerli örf ve adetin bir araya getirilmesidir, bu anlamda bir “Kodifikasyon hareketi” değildir; sadece

Kırım Savaşından sonra, 1858 yılında Fransız Ceza Kanununun tümüyle “Osmanlı diline” çevrilmiş ve Padişah iradesi ile Devletin ceza kanunu olarak ülkede yürürlüğe konmuştur. Buna paralel olarak, Fransız Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu çok az değişikliklerle Osmanlı diline çevrilmiş, 1879 (1296) tarihli Usul-ü Muhakemat-ı Cezaiye Kanun-ı Muvakkatı adıyla yürürlüğü sağlanmıştır. Ancak, Mecelle çalışmaları hukuki bir kimlik kazanamamış, dolayısıyla o dönemde İslam hukukunun bir kodlaştırılması mümkün olamamış, İslam hukuku ülkede geleneksel geçerliliğini sürdürmüştür. Böylece, Osmanlı İmparatorluğu Devletinin ülkesinde, kaynakları, gerekleri ve sonuçları birbirinden tamamen farklı iki ayrı hukuk düzeni, dolayısıyla iki ayrı yargı düzeni geçerlik kazanmıştır. Gerçekten, Devletin ülkesinde, hem kaynağı ilahi irade olan “Şer’i hukuk” ve “Şer’i mahkemeler”, hem de kaynağı beşeri irade olan “Nizami hukuk” ve “Nizamî mahkemeler” yürürlük kazanmıştır¹⁵³. Böylece, devlet ile hukuku arasında birebir bir bağıntı varsa, burada, bir Devlet ve kaynağı, gerekleri ve sonuçları taban tabana zıt iki ayrı hukuk düzeni varlık kazanmış olduğundan, “devlet kavramı” ile bağdaşmayan, alışılmamış toplumsal, hukuki bir yapı ortaya çıkmış olmaktadır.

İngiliz toplumunda hakim seküler toplum, hukuk, devlet düzenine benzetilmek istenmesine rağmen, Birinci Meşrutiyetin, dolayısıyla 1876 Anayasasının uzun ömürlü olmaması bir yana, bir türlü ne monarşi terk edilebilmiş ve seküler toplum, hukuk, devlet düzenine geçilebilmiş, ne teokratik veya teosantrik toplum, hukuk, devlet yapısı ortadan kaldırılabilmiş, ne de devletin ülkesinde geçerli kılınan kaynakları, gerekleri ve sonuçları farklı iki ayrı hukuk düzeninin birisi tercih edilerek tek bir hukuk düzeninin geçerli kılınması sağlanabilmiştir.

1908 İkinci Meşrutiyet, Devletin belirtilen bu çelişkili yapısını düzeltmede başarılı olamamıştır. Zaten, kısa bir süre sonra Balkan Savaşı ve arkasından Birinci Dünya Savaşı başlamıştır.

---

kaynağı ilahi irade olan " Fıkıh " hükümlerinin ve bu hükümlere ait içtihatların sistemli olarak bir araya getirilmesi hareketidir.

¹⁵³ 1876 Anayasası, m. 87: Deavii Şer'iyeye mahkemeleri şer'iyede ve deavili nizamiye mehakimi nizamiyede rüyet olunur . Üçok-Mumcu-Bozkurt, Age., s. 294 vd. Ayrıca bkz., Gözler, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, s. 19 vd.

Ancak, belirtilen bu kavram kargaşasına rağmen, Fransız hukukundan resepsiyon yolu ile kazanılmış olan ceza mevzuatı ülkede hep yürürlükte kalmıştır.

3.Türkiye Devleti Ceza Hukuku

a.Türkiye Devleti ve Devletin Hukukunun oluşumu

“Türkiye ahalisinin” siyasal bir ifadesi olan Türkiye Devleti, Amasya tamimi, Erzurum ve Sivas Kongreleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi ve bu meclisin yaptığı 1921 Anayasası ile ulusal ve uluslararası hukukta devlet kimliğini kazanmıştır¹⁵⁴.

Türkiye Devletinin temel harcı, Türkiye ahalisinin olmazsa olmaz temel ortak değeri, toplumun toplumsal, siyasal ve hukuksal düzeninin üzerinde olduğu temel normu “ulusal egemenlik” ve “tam bağımsızlık” tır. Gerçekten, tüm teokratik kalıntılara rağmen¹⁵⁵, 1921 Anayasası, “ Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir” diyerek, devletin zorunlu bir unsuru olan “egemenlik erkininin “ meşru kaynağının mutlak surette “beşeri irade” olduğunu kabul etmiştir. Böylece, Anadolu topraklarında, ilk kez, ulusal, tam bağımsızlık savaşı veren, laik bir toplum, hukuk ve Devlet düzeninin temelleri atılmış olmaktadır¹⁵⁶.

Türkiye Devleti ve devletin hükümeti olan “Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti”ne Osmanlı İmparatorluğu Devletinin ve bu devletin hükümetinin hukuki varisidir, ne de onunla benzeşen toplumsal, siyasi ve hukuki bir düzeni bulunmamaktadır. Böyle olunca, Türkiye

¹⁵⁴ Gözler, Türk Anayasa Hukuku, s. 44 vd.

¹⁵⁵ Gerçekten, 1921 Anayasasının yürürlüğe girdiği tarihte, ne saltanat, ne de hilafet kaldırılabilmiştir. Anayasa teokratik bazı unsurlar içermektedir (m. 7) . İstilacılardan ülke kurtarılmaya çalışılmaktadır ve doğal olara henüz ulusal toplum, ulusal yargı, ulusal eğitim, ulusal ekonomi vs.’den söz etmek imkanı bulunmamaktadır. Bunlar ancak Cumhuriyet ve onun tezahürü olan Devrimlerle sağlanabilmiştir.

¹⁵⁶ Gerçekten, 1922/308 sayılı TBMM'nin Hukuku Hakimiyet ve Hükümrininin Mümessili Hakikisi Olduğuna Dair Heyeti Umumiye Kararı; 1924/ 431 Hilafetin İlgasına ve Hanedanı Osmaninin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Dair Kanunla “Saltanat” kaldırılarak “Mutlakiyet” ve “Meşrutiyet” yönetimleri gayri meşru ilan edilmiş, böylece “Cumhuriyet” yönetiminin yolu açılmış, 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu Çıkarılarak “teokratik eğitim-öğretim düzenine” son verilmiş, 431 sayılı Kanunla teokrasinin en temel dayanaklarından biri olan “Hilafet” kurumu Devletin yapısından çıkarılmış, teokrasinin diğer bir temel dayanağı olan “Şeyhülislamlık” ve dolayısıyla “Fetva” kurumu Devlet idaresinden kovulmuş, toplumun ihtiyacı olan “Diyanet işleri” bir kamu hizmeti olarak, idaresinin görevleri arasına sokulmuştur.

Devleti, Osmanlı İmparatorluğu Devletinin toplumsal, siyasi ve hukuki bir devamı olmamaktadır.

Gerçekten, Türkiye Devleti, Devletin hukuk düzeni, o günkü koşullarının elverdiği ölçüde, Teokratik devlet düzeninden, dolayısıyla “şer’i ceza hukukundan” ve “şer’i ceza mahkemelerinden” arındırılmıştır. Ancak, bin bir dertle boğuşan Devletin bu oluşumu sürecinde, yeni bir hukuk düzeninin ortaya koyulmasının imkansızlığı karşısında, Tanzimat döneminde resepsiyon yoluyla laik Fransız hukuk düzeninden alınarak yürürlüğe konulmuş bulunan ve kaynağı salt beşeri irade olan ceza mevzuatına ve mevzuatla bağıntılı yargı orgtne gezerlilik sağlanmış, kuşkusuz söz konusu mevzuat ve yargı orgt Türk hukuk devrimine kadar Devletin ceza hukuku düzeni olarak yürürlükte kalmıştır.

Ülkesini ve ülkesi üzerinde sahip olduğu egemenliğini savunmak zorunda bırakılan Devlet, ite ve dışta, kendi varlığını korumak zımında, o günkü imkanlarla, zaruretin ve olağanüstü koşulların gereklerine uygun düzenlemeler yapmıştır. En başta, o günde tartışılan “ Takrir-i Sükun Kanunu “, yakın zamanda 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 23. maddesi ile yürürlükten kaldırılmış bulunan 2 sayılı “Hıyanet-i Vataniye Kanunu” çıkarılmış, genel mahkemelerin yanında ülkenin muhtelif yerlerinde sıkıyönetim Őartlarının zorunlu kıldığı “İstiklal Mahkemeleri” kurulmuştur.

Bugün, o günün Őartlarında yeşeren, acımasız bir savaş ortamında, adım adım, muhteşem bir ulusun ve Devletin doğumunu sağlayan düşünceleri ve uygulamalarını, birkaç Batılı veya Dinci yazara sığınarak eleştirmek hem kolaydır, hem de bir marifet değildir. O güne, o günün gözü ile bakıldığında, tabii anlamak isteyen, “az zamanda çok işler yaptık” sözünü anlamakta zorluk çekmeyecektir.

b. Birinci İktisat Kongresi ve Hukuk Devrimi İhtiyacı

Laik “Türkiye Devleti” kurulmuş, Devlet bir kurtuluş savaşı vermiş, ancak Devletin yönetim tarzı henüz belirlenmiş değildir. Lozan Konferansında Türkiye Devletinin “kimliği”

tartışılmaktadır. Bir ara toplantı kesintiye uğramıştır. Bu esnada, İzmir kentinde ilk “Türk İktisat Kongresi” toplanmıştır.

Kiminin iddia ettiğinin aksine¹⁵⁷ bu kongre, o günün koşullarında, bugünkü deyiimiyle tam bir “sivil kitle hareketi “ olmuştur. Orada Kurtuluş savaşı vermiş bir ulusun sivil temsilcileri, kendi devletinin yasama ve yürütme organlarının temsilcileri ile birlikte zaten doğmuş bir Devletin toplumsal, ekonomik, siyasi ve hukuki düzeninin nasıl bir düzen olması gerektiğine işaret etmişlerdir.

Türkiye ahalisi artık geçmişinden değil, geleceğinden sorumludur¹⁵⁸. Geleceğinden sorumlu kılınan bu ahali, “ümme” değildir, artık “millet”tir. 1924 Anayasası, 88. maddesinde, Devletin insan unsurunun “ Türk” milleti olduğunu söylemektedir¹⁵⁹.

Kongrede, “ ulusal egemenlik” temelinde Cumhuriyete, ulusal toplum, ulusal kültür, ulusal ekonomi, ulusal hukukun oluşturulmasına, dolayısıyla devrimlere ve devrimlerin temel harcı olan Hukuk devrimine işaret edilmiş, bunların Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükümetinden gerçekleştirilmesi istenmiştir .

Gerçekten, daha sonra, Lozan Barışı yapılmış, dolayısıyla laik Türkiye Devleti Devletler Hukuku kurallarınca evrensel olarak “tanınmış” ve 1923 tarih ve 364 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanununun Bazı Mevaddının Tavzihan Tadiline Dair Kanun¹⁶⁰ ile ülkede Cumhuriyet ilan edilmiş, sonuçta 1921 Anayasası yürürlükten kaldırılarak, 1924 Anayasası bir “kurucu iktidar” tasarrufu olarak yürürlüğe konulmuştur.

Böylece, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti” kurulmuştur.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Türkiye Devletinin bir devamıdır. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti Devleti Türkiye Devletinin toplumsal, ekonomik, siyasal ve hukuki tüm

---

¹⁵⁷ Kongar, Emre, İmparatorluktan Günümüze Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, Bilgi Yayınevi, Ankara 1976, s. 259.

¹⁵⁸ Afet İnan, İzmir İktisat Kongresi, s. 17.

¹⁵⁹ “Türkiye ahalisi din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle (Türk) itlak olunur”, “... Türklüğü ihtiyar eden veyahut Vatandaşlık Kanunu mucibince Türklüğe kabul edilen herkes Türktür.”

¹⁶⁰ Madde 1- Hakimiyet, bilâ kaydü şart milletindir. İdare usulü halkın mukadderatını bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına müstenittir. Türkiye Devletinin şekli Hükümeti, Cumhuriyettir ”.

düzenlerini tevarüs etmiş ve varisi olduğu bu yapı üzerinde Türk Hukuk Devrimini gerçekleştirmiştir.

4. Türkiye Cumhuriyeti Ceza Hukuku

a. 1924 Anayasası ve Ceza Hukuku

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin düzeni, Anayasasına göre, laik, cumhur, kuvvetler ayırımına dayanan parlamenter bir devlet dzenidir¹⁶¹.

Devletin lkesi, sınırlarını Lozan ve diğer uluslararası antlaşmaların çizdiği “Türkiye” topraklarıdır. Bu topraklar üzerinde kurulan Devletin insan unsuru “millet” destansı bir Kurtuluş savaşı içinde uluslaşarak, kendi öz iradesinin eseri bir Devleti kuran, ulusal ve uluslar arası hukukta “kimlik” kazanan Türkiye ahalisi “Türk Milleti” olmaktadır.

Laik bir devlet düzeninde, Devletin zorunlu kurucu unsuru olan egemenliğin kaynağı beşeri iradedir, yani Anayasamız bakımından ulusal iradedir. Ferdi-toplumsal bir değer olan Din, toplumsal-kamusal hayatı düzenleyen bir değer değildir, toplumsal-kamusal hayatta sadece düzenlenen bir değerdir. Bundan ötürü, toplum hayatının toplumsal, ekonomik, siyas ve hukukî düzenlenmesinde dine, ne doğrudan ne de dolaylı olarak, bir “kaynaklık değeri” tanınmamıştır.

Cumhuriyet Anayasası, 26. maddesinin ilk şeklinde, o günün koşullarını göz önüne alarak, 1921 Anayasasının “Ahkmı şeriyenin tenfizi” hükmüne (m. 7) yer vermiş, ancak 1928/ 1222 sayılı Anayasayı değiştiren kanunla, söz konusu hükmü, bilinçli olarak, temelli toplumun gündeminden çıkarmıştır. Bu düzende, herkes kanun önünde eşit sayılmıştır.

Bunun bir sonucu olarak, herkesin düşüncesinde, inancında ve kanaatinde “mutlak” serbest olduğu esası kabul edilmiş, ibadet kamu düzeni ile sınırlandırılmıştır. Bundan, ne kadar

---

¹⁶¹ 1924 Anayasası hakkında bkz., Gözler, Türk Anayasa Hukuku, s. 47 vd.

aykırı, yanlış veya kötü olursa olsun, bir düşünce, bir inanç ve kanaatin kendisinin sınırlandırılmaması, yani suç sayılamaması sonucu ortaya çıkmaktadır.

Anayasa, toplum için zararlı veya tehlikeli olması kaydıyla, ancak bir düşüncenin, bir inancın veya kanaatin “ifadesinin” suç sayılabileceğini kabul etmiştir.

Devletin bir niteliğini ifade etmeyen ama, sadece halkın genelinin inancına işaret eden Anayasanın “ Türkiye Devletinin dini İslamdır” (m. 2), hükmü ve önce de belirtildiği üzere “ahkamı şer‘iyenin tenfizi” (m. 26) hükmü, hem yanlış anlaşılmalara neden olduğundan, hem de daha önemlisi Devletin zorunlu unsuru olan egemenliğin kaynağının beşeri irade olması esası, yani ulusal egemenlik ilkesi ile bağdaşmadığından, yapılan bir değişiklikle Anayasadan çıkarılmıştır.

1924 Anayasası “Tabii hukuk” düşüncesinden esinlenmiştir.

Gerçekten, Anayasa, Türklerin doğuştan kazanılan, her zaman ve her yerde ileri sürülebilen, devri mümkün olmayan “tabii haklarının” bulunduğunu kabul etmiştir. Bundan ötürü, Anayasanın fikri temellerini oluşturan düşünce, “Devlet fert içindir” düşüncesidir. Bu düşüncede, bizzat Devlet, kendisi hukukî himayenin konusu değildir. Bir kamu tüzel kişisi olarak Devletin sadece çıkarları hukukî himayenin konusudur. Böyle olunca, Anayasa, her çeşit toplumsal örgünleşmenin, ferdin çıkarına olması esasını benimsemiş olmaktadır. Buradan, Türk hukuk düzeninde, kural olarak hürriyetin asıl, yasağın istisna olduğu sonucu çıkmaktadır. Kim ne iddia ederse etsin, 1924 Anayasası ile oluşan Türk hukuk düzeni, özü bakımından “totaliter” değil, salt “hürriyetçi” bir hukuk düzenidir.

Anayasa, Devletin diğer zorunlu bir unsuru olan insan unsurunun “ulus” olduğunu kabul etmiştir. Gerçekten, Anayasa, “Türkiye ahalisi...Türk ıtlak olunur” diyerek, ne “ümmeçilik” ne “ırkçılık” ne de “kozmpolitlik” düşüncesine itibar etmiştir. Doğrudan veya dolaylı, her çeşit kamusal erkin kaynağı, ulustur. Bundan ötürü, Anayasa, ulusu, hukuken himaye edilmesi gereken bir değer saymıştır.

Lozan Barışı üzerine “Türkiye ahalisinin” mutlak iradesinin eseri olarak ortaya çıkan 1924 Cumhuriyet Anayasası, “ulusal irade” ve “ulusal bağımsızlık” temeli üzerinde yeni bir değerler sistemi olarak ortaya çıktığından, artık 1921 Anayasası ile Kurtuluş savaşı ortamında oluşan hukuk düzenini ile birebir örtüşmemektedir. Durum, tez elden, Anayasaya uygun, yeni bir hukuk düzeninin oluşturulmasını zorunlu kılmıştır. Söz konusu bu zorunluluk, Devrimleri ve genelde özeli ifade eden Hukuk Devrimini yaratmıştır

O gün , Devletin Ülkesinde, temel bir ilke etrafında oluşmuş, sistemli bir kodlaştırmaya tabi tutulabilecek, yeterli gelişmişlik düzeyine ulaşmış kaynağı salt beşeri irade olan bir “Örf ve Adet Hukuku” maalesef bulunmamaktadır. Zaten, Tanzimat Döneminde de, kodlaştırmaya elverişli bir Örf ve Adet hukuku mevcut olmadığından, Osmanlı Teokratik Devlet Düzeninin elverdiği ölçüde, Ceza Hukuku yanında hukukun birçok alanında resepsiyon yoluna gidilmesi zorunlu olmuştur.

Bundan ötürüdür ki, 1924 Anayasasına uygun bir hukuk düzeni oluşturulurken, kuşkusuz yoktan var etmek mümkün olmadığından, resepsiyon yoluna gidilmiştir. Bunun için de, o gün uygar dünyada en ileriye temsil eden ve maddi kaynağı “ beşeri irade” şekli kaynağı “ kanun “ olan Kara Avrupa Hukuk düzenleri, toplumsal yapı gözetilerek düzenlemelerde esas alınmıştır.

“Milletin iradesi” eseri olarak, bu şekilde oluşan Türk Hukuk Düzeni, katıksız bir milli hukuktur.¹⁶²

Bu bağlamda olmak üzere, İtalyan Zanardelli Ceza Kanunu, ve Alman Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu bazı değişikliklerle alınmış, böylece, ülkede, Anayasanın koymuş olduğu değerleri teminat altına alan, özgün bir Ceza Hukuku Düzenini yapılandırılmıştır.

b. 1926 tarih ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 1929 tarih ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ve Bazı İlgili Kanunlar

---

¹⁶² Artuk' un (Gerekçeli Ceza Kanunları, s. 55) “Milli bir ceza kanunu yapılmasına imkan vermediği ve İtalyan Kanununu kaynak olarak kabul ettiği için devrin Adliye Vekili Mahmut Esat Bozkurt Beyi kınamamak gerekir” düşüncesine maalesef katılamıyoruz.

i. Türk Ceza Kanunu

Türk Ceza Kanunu, en başta, laik bir toplum, hukuk ve devlet düzeninin ceza kanunudur. Onu muhteşem kılan temel nitelik laikliktir.

Laiklik, hukukî anlamda, ister örf ve adet olarak, isterse yazılı metinler olarak varlık kazansın, hukukun maddi kaynağının beşeri irade, şekli kaynağının kanun olmasıdır. Bu anlamda, Türk Ceza Kanununun maddî kaynağı kayıtsız şartsız ulusun iradesi, şekl kaynağı sadece kanundur. Kaynakta teklik esas kabul edilmiştir. Kaynakta teklik esasının zorunlu sonucu, suçların ve cezaların kanuniliği ilkesidir.

Kanunilik ilkesi, hem kanunu koyanın, hem kanunu uygulayanın keyfi davranışlarını önlemiş, kanun önünde eşitlik ilkesinin gereği olarak, hukuku herkes ii uyulması zorunlu ortak bir değer kılmıştır. Böylece, toplumsal-beşer davranışın normu olarak, emr nitelikli bir hukukî değerler sistemi oluşmuş; bunun bir sonucu olarak, hem suçlar ve cezalar, hem de suçların oluşturduğu “kategoriler” muayyen, belli kılınmış, açıkçası oluşan bu normlar sistemi bütününün tüm unsurları tanımlanmış, hukuk herkes için mutlak ve bilinir kılınmıştır. Kanun, bu yüzden, suçları “cürüm suçları” ve “kabahat suçları” olarak belirlemiş; cürümleri kendi içinde belli sayıda kategorilere, kabahatleri kendi içinde belli sayıda kategorilere ve beher kategori cürüm veya kabahat sucunu bu kez kendi içinde daha alt kategorilere ayırmıştır.

Kanun, suçun, irad, kusurlu bir fiil olduğunu kabul etmiştir. Suç “tabi bir fiil” sayılmamış, failin serbest iradesinin ürünü “beşer bir fiil” saymıştır.

Ceza kanunu, Türk toplumsal düzeninde, tek düzenleyen olan hukuk düzeninden başka, müeyyidesi dışlaşmamış, yani nesnelleşmemiş olan veya dışlaşmış, ancak messeseleşmemiş bulunan normatif düzenlerin varlığını kabul etmiştir. Bununla birlikte, Ceza Kanunu ile getirilen hukuk düzeni, hem müeyyidesi kurumsallaştığından, hem de herkesçe bilinir kabul

edildiğinden öteki normatif düzenlerden tamamen farklılaşmıştır. Bundan tr, Kanun, kanunu bilmemeyi mazeret saymamıştır.

Bu durumda, diyebiliriz ki, Ceza Kanununun esasını, omurgasını, “Aydınlanma felsefesi”, açıkçası “liberal-demokratik toplum, hukuk ve devlet düşüncesi” oluşturmaktadır. Kanun, esas olarak ferdi korumuştur. Fakat, Kanun, ferdi korurken, içinde etik varlığını kazandığı, kendisi bakımından, bir olgular sistemi bütünü olarak doğa ne kadar tabii bir ortam ise en az onun kadar tabii bir ortam olan bir normlar sistemi bütünü olarak toplumu da göz ardı etmeme çabası göstermiştir. Kısacası, Kanun, esas fert olmak üzere, toplum- fert ikileminde ustaca bir armoni gerçekleştirmiştir.

Bu bağlamda olmak üzere, Kanun, kişi hürriyetlerini, bir suç kategorisi olarak her yerde, her zaman ve herkese karşı, hatta Devletin görevlisi kişilere karşı da korunmaya değerli bulurken, kişinin içinde yetiştiği ve yaşadığı ortamda hr kalmasını, barış ve esenlik içinde olmasını sağlamak amacına matuf olmak üzere, terbiye vasıtalarının kötüye kullanılmasını ve aile içi şiddeti, yani şekat ve rahimle bağdaşmayan her çeşit davranışı suç saymıştır (m. 477-479). Kanun, bir terbiye vasıtası olarak “dayağı” toplumun gündeminden temelli çıkarmış, özellikle kocanın karı üzerinde olduğu varsayılan “tedip hakkına” son vermiştir. Fakat, ne kötü bir tecellidir ki, toplumda, hala dayak bir tedip vasıtasıdır ve hala birçok çevrede kocanın karı üzerinde bir terbiye etme hakkının olduğuna inanılmaktadır.

Öte yandan, Kanun, Devletin kendisini hukukî himayenin konusu yapmamıştır. Devlet, hukukun süjesi olan tüm diğer kişiler gibi, bir kamu tüzel kişisi olarak, sadece varlığına ve varlığının devamına ilişkin menfaatleri bakımından hukukî himayenin konusu yapılmıştır. Bu yüzdendir ki, Kanun, Devletin organları ve organı kişilerin eylem ve işlemlerinin ferden veya kamusal olarak değerlendirilmesi, bizzat organa veya kişinin şahsına açık bir saldırı niteliği taşımadıkça, herhangi bir suça vücut vermemesini kabul etmiştir. Kanunda, düşünce hürriyeti mutlak kılınmış; “vasıta gayri meşru” ifadesini sağlamış olmadığı sürece, ifade hürriyetinin sınırlandırılmayacağı kabul edilmiştir. Kanun, devlet düzeninde, devlete karşı suçlar

yanında, ayrıca “kamunun düzeni” hukukî bir değer olduğunu kabul etmiş “vasıtanın gayri meşruluğu” lt esas olmak üzere, ammenin nizamı aleyhine işlenen cürümlere yer vermiştir.

Cezalar şahsidir. Herkes kendi fiilinden sorumludur. O nedenle, hukuk düzenimizde, ne toplu cezaya, ne de cezanın sirayetine yer verilmiştir. Ölüm ve sürgün cezaları hariç, cezalar, bölünebilir niteliktedir. Cezaların oranlı olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca, cezalar, insan onuru ile bağdaşır kılınmiştir.

Ceza mahkumiyetinin hüküm ve neticeleri düzenlenmiştir. Sistemsiz ve basit de olsa, emniyet tedbirleri göz ardı edilmemiştir.

Kanun suç işleyen kişi ile Devlet arasında bir “cezalandırma ilişkisinin” varlığını kabul etmiştir. Suskun kalmakla birlikte, Kanun, zımnen, suçlu karşısında Devletin bir “cezalandırma hakkının” olduğunu kabul etmiştir. Buradan, tüm suçların Devlete karşı işlendiği, suçların “genel mağdurunun” Devlet olduğu sonucu çıkmaktadır. Bazı suçların takibinin şikayete bağlanması bu kuralın bir istisnasını oluşturmaz.

Türk Ceza Kanunu, yürürlüğe girdiği günden bugüne dek çeşitli nedenlerle birçok kez değiştirilmiştir. Türk Ceza Hukukunun **geçmişi aslında** bu değişikliklerin hikayesidir.

ii. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu

Ceza hukuku düzenimizin temel taşi “Kanunilik ilkesi” (TCK. m. 1), bir yandan “Kanunsuz yargılama olmaz” ilkesini zorunlu kılarken, öte yandan “Kanunsuz infaz olmaz” ilkesini zorunlu kılmıştır.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunun kaynağı 1877 tarihli Alman Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunudur. Ceza Kanunundan sonra, 1929 yılında ülkede yürürlüğe girmiştir. Kanun, 1924 Anayasası ve bu anayasaya dayalı olarak oluşmuş olan toplum, hukuk, devlet düzeni ile uyum içindedir.

Ceza yargılaması, basit, ucuz, hızlı ve güvenli kılınmıştır.

Gerçekten, mahkemeler kanunla kurulur ve bağımsızdır. Kimse tabii hakimden başkası önüne çıkarılamaz, hakimin tarafsızlığı sağlanmıştır. Kamu davası açma tekeli devletin elindedir. Devlet bu görevini mahsus organları eli ile yürütür. Bununla birlikte, kişilere, ayrıca, kendi sorumluluklarında dava açma hakkı tanınmıştır. Sanık esirgenmiş, savunma hakkı tanınmıştır. Tutma, nezarete tutma ve tutuklama kanunî kılınmış, usul ve esasları belirlenmiştir. İspat esaslı kurallara bağlanmıştır. Ceza mahkemesi kararlarının denetimi sağlanmış, usul ve esasları belirlenmiştir. Adlî hatalara karşı muhakemenin yenilenmesi yolu kabul edilmiştir.

Böylece, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, o günkü anlayış ve şartlarda laik, liberal-demokratik bir toplum, hukuk ve devlet düzeninde, genelde özeline ifadesi olarak, olması gereken asgari ceza yargılaması düzenini kurmuş olmaktadır.

Medeni Kanun ve Medeni Usul Kanunu, Ceza ve Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, tümü birlikte, birçok yıl süren bir sürecin ifadesi olan Türk Hukuk Devriminin, özünü, çekirdeğini oluşturmaktadır.

Gerçekten, Türk Hukuk Devrimi, birkaç Avrupa devletinden alınan birkaç kanunun bir araya getirilip karması yapılarak yürürlüğe konulması değildir. Bunun çok ötesinde bir şeydir. Türk Hukuk Devrimi, Kıta Avrupasında Ümanizma, Rönesans ve Reform ile yeşerip biçimlenmiş laik, liberal-demokratik bir toplum, hukuk, devlet düzenini, çağdaş toplumların uygar yaşama biçimi olarak, devrini doldurmuş, teokratik bir toplum, hukuk ve devlet düzeninin yerine ikame edilmesidir.

Ancak Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, yürürlüğe koyulduğu tarihten günümüze kadar yirmi beşten fazla değişikliğe uğramıştır.

Toplumsal, ekonomik, siyasi hayatı geliştirme ve iyileştirme görevine kayıtsız kalarak, sıkça kanunda yapılan değişiklikler, genelde yerini bulmamış, kanunun büyük ölçüde sisteminin bozulması bir yana, yargının ucuzlamasına ve hızlanmasına, muhatapları bakımından daha

teminatlı olmasına, mahkemeler önünde biriken iş yükünün azalmasına, hakimlerin görmekte oldukları davalara daha çok zaman ayırmasına katkıda bulunmamıştır.

ii. İlgili Diğer Kanunlar

Hukuk devrimi, çeşitli birçok kanunu bir araya getiren bir “yığıcı” değil, çeşitli birçok kanundan oluşan bir “sistemi” ifade etmektedir.

Devletin gelirlerini, ülkenin ekonomisini korumak amacı ile 1932/1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun çıkarılmıştır.

1924 Anayasası, önce de belirtildiği üzere, kuvvetler ayırımına dayanan, devlet şekli cumhuriyet olan, parlamenter bir hukuk düzenini kabul etmiştir. Böyle bir hukuk düzeninde, Devletin suçları takip ve yargı organı önüne götürmekle görevli organı olan Savcılığın ve Polisin hukuk düzeni içindeki konumu ve devlette “polis görevi ve yetkisi” konusu büyük önem taşımaktadır. Gerçekten, liberal- demokratik devleti liberal-polis devletinden ayıran çizgi, devlette polis görev ve yetkisinin hukuk düzeninde yeri, kapsamı ve sınırları belirlemektedir¹⁶³. Bu yüzden, 1934/2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu çıkarılmıştır.

Kanun, gerek 61 ve gerekse 82 Anayasasına uygun olarak, “konusu suç teşkil eden emir hiçbir surette yerine getirilemez, yerine getirenler sorumluluktan kurtulamaz” mutlak emrine yer vermiştir. Öyleyse, Türk Hukuk Düzeninde, “kanunun suç saydığı bir fiilin işlenmesi emrini kimse veremez, kimse de yerine getiremez”. Bu, devlette, “üstün emri ile suç işlemek” şeklinde bir “Polis görev ve yetkisinin” mevcut bulunmaması demektir. Buradan, “Derin Devlet” iddialarının tutarlı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Ülkede meydana geldiği ama örtbas edildiği iddia edilen bazı fiiller, rütbesi veya unvanı ne olursa olsun memur veya polis kişinin

---

¹⁶³ Hafizoğulları, Zeki. İnsan Hakları, Polis Görevi ve Yetkisi. A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi 44(1/4) 1995, s. 565

veya kişilerin, münferit veya örgütlü bir biçimde suç işlemeleri ve işledikleri suçların şu veya bu saik altında takipsiz kalmasıdır.

Hukuk düzenimizin eksikliği her halde burada toplanmaktadır.

Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu birçok kez değiştirilmiş, Avrupa Birliği normlarına uygun hale getirilmeye çalışılmıştır.

5.Türk Toplumunun Toplumsal, Ekonomik, Siyasi ve Hukukî Değişimleri

Karşısında Ceza Kanununun Uğradığı Başlıca Değişiklikler

a. 1930 Sonrası Dönemde Yapılan Değişiklikler

Türk Ceza Kanunu 1930 sonrası dönemde yedi kez değiştirilmiştir¹⁶⁴.

Kanunda, 1931 yılında bir madde, 1933 yılında 79 madde, 1936 yılında 136 madde, 1937 yılında 14 madde, 1938 yılında 19 madde ve 1939 yılında bir madde olmak üzere yaklaşık 250 madde değiştirilmiştir. İCK'nun 270, 272. maddeleri ilk kez 1936 yılında 141, 142. maddeler olarak kanunumuza girmiş, bu maddeler 1938 yılında değiştirilmiştir.

1936 yılında yapılan değişiklikte devlete karşı suçlar yeniden dizayn edilmiştir. Bunlar, daha önce “Devletin Emniyetine Karşı Cürümler, Birinci Fası Vatan Aleyhinde Cürümler, İkinci Fası Devlet Kuvvetleri Aleyhine Cürümler” iken, bu değişiklikle “Devletin Şahsiyetine Karşı Cürümler, Birinci Fası Devletin Arşulusal Şahsiyetine Karşı Cürümler” olarak değiştirilmiş, İkinci fasıl başlığı aynen korunmuştur.

Son maddeler ve yürürlük maddesi hariç, 584 maddeden oluşan, ancak yaklaşık iki yüz elli maddesi ve bazı bap ve fasıl başlıkları değiştirilen bir kanunun; temel düşüncesini, mantığını ve sistemini koruduğunu söylemek oldukça zordur. Yapılan bu değişikliklerle, liberal-demokratik bir devletin kanunu olan Zanerdelli Kanununun kaynaklık ettiği Türk Ceza

¹⁶⁴ 1931/ 1840, 1931/ 1884 , 1933/ 2275 , 1936/ 3038 , 1937/ 3112 , 1938/ 3531, 1939/ 3708, Demirbaş, Özbek, Eker, En Son Değişikliklerle İttihatlı Ceza Kanunları, Seçkin, Ankara,2002, s.314.

Kanununu, maalesef tamamen “otoriter” bir toplum, hukuk, Devlet düzeninin kanunu olarak hazırlanan 1930 tarihli Rocco Kanunu ile aşılanmış olmaktadır.

Böylece, Türk Ceza Kanunu, daha uygulandığı ilk yıllarda, günün koşulları, bir bakıma da modası yüzünden, kısmen otoriter bir ceza kanunu niteliği kazanmış, tabiri caizse “altı kaval üstü şişhane” olmuştur.

Ceza Kanununun kabul edildiği yıllar, ülkede ve dünyada buhran yıllarıdır. Savaş hem kazananlar hem de kaybeden devletler bakımından bir felaket olmuştur. Gerçekten, savaş sonrası, liberal-demokratik toplum, hukuk, devlet düzenleri hızla itibarını kaybederken, bir yandan Faşist ve Nazist, te yandan Marksist -Leninist toplum, hukuk, devlet düzenleri itibar kazanmıştır.

İtalyada liberal-demokratik devlet düzeni şiddet vasıta kılınarak ortadan kaldırılmış, yerine faşist toplum, hukuk ve devlet düzeni konmuştur. Bu bağlamda, Zanardelli Kanunu yürürlükten kaldırılmış, yeni Devletin teminatı olarak 1930 tarihli Rocco Kanunu yürürlüğe konmuştur.

1929 yıllarında, Amerika Birleşik Devletlerinde, ağır bir ekonomik buhran başlamış; buhran, giderek tüm dünyayı etkisi altına almıştır.

Bu dönemde, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bir yandan Hukuk Devrimi ile teokrasinin tüm kalıntılarını gidermeye ve ulusal egemenlik ilkesine dayalı, tam bağımsız liberal-demokratik bir toplum, hukuk, devlet düzeni oluşturmaya çalışırken, öte yandan bu düzene uygun yeni bir ekonomik düzen oluşturmak çabası içine girmiştir.

Karşılaşılan zorluklar, devletin, şekl düzeni yanında, maddi düzeninin de korunması ihtiyacını doğurmuştur. Türk Ceza Kanununu, bu konuda yeterli değildir. Kanunun düzenini korumaya matuf olan Kanunun 312. maddesi hükmü, ihtiyacı karşılamamaktan uzaktır. 1930 Rocco Kanuna kıyasla, Kanunun teknik bakımdan eksiklikler taşıdığı, Devletin yeterince himaye edilmediği düşüncesine varılmıştır. Bunun zerine, Rocco Kanunu rnek alınarak, Ceza Kanunu, esaslı surette değişikliğe uğratılmıştır. Gerçekten, Ceza Kanununun genel

hükümlerinde yapılan değişiklik yanında, özel hükümlerinde de değişiklik yapılmıştır.

Devletin şahsiyetine karşı cürümler hemen hemen tümden yeniden düzenlenmiş, kanuna konan hükümlerle, Devletin güçlendirilmesi yanında, 141, 142. maddeler ile Devletin toplumsal, ekonomik siyasi ve hukuki temel düzenleri teminat altına alınmış, Devletin “ırkçılık” ile hiçbir ilgisi yokken “ocuk düşürme ve düşürtme cürümleri” ırkın tmlğne karşı suçlar olarak değerlendirilmiştir. Ancak, Rocco Kanununa bakılarak Ceza Kanununun mevcut sistemi bozulmamış, özellikle “Hürriyet aleyhinde işlenen cürümler” yerli yerinde bırakılmıştır. Böylece, birbiriyle bağdaşır olmayan iki farklı hukuki yapı üst üste konmuş, kısmen de olsa Kanunun zgn yapısı bozulmuştur.

Bu arada, Kanunun 141, 142. maddeleri hükmü yeniden değiştirilmiş, suçun özgünlüğü bozulmuş, dolayısıyla suçun zorunlu bir unsuru olarak mevcut olan “cebir” veya “ifadede şiddet” unsuru, hükümden çıkarılmıştır. Bu durum, “başkalarına zarar vermemek kaydıyla herkesin hr olduğunu” kabul eden Anayasaya ve Anayasaya uygun olan Ceza Kanunun özüne aykırı düşümü, daha kötüsü bizzat düşüncenin suç sayılması sonucunu doğurmuş ve artık düşüncenin kendisi cezalandırılır olmuştur.

Doğrusunu söylersek, söz konusu bu değişiklikle, maalesef düşünce hürriyeti ağır bir yara almış, hatta ortadan kalkmıştır. Liberal-demokratik bir toplum, hukuk ve devlet düzeni olmanın en belirgin niteliği, olmazsa olmaz şartı, eğer “düşünce hürriyetinin mutlak olması, kayıtlanamaması”, yani hiçbir düşüncenin kendisinin suç sayılamaması, ancak belli koşullarda düşüncenin ifadenin suç sayılabilmesi ise; 1924 Anayasasına aykırı olarak düşünce hürriyetini ortadan kaldıran böyle bir ceza kanununun, artık demokratik bir ceza kanunu olduğunu söylemek mümkün değildir. Söz konusu bu talihsiz değişiklikle birlikte, Ceza Kanunu, düşünce hürriyeti yönünden, ferdin bir teminatı olmaktan çıkmış, otoriter bir ceza kanunu niteliğini kazanmıştır.

Bunun sonucu olarak, bu dönemde, özellikle devlet aleyhine işlenen suçların, nitelik ve nicelik yönünden, önemli değişikliklere uğradığı gözlenmektedir.

Ferdi devlete feda etmek pahasına, Ceza Kanunu üzerine yapılan bu 1930 Rocco Kanunu aşısı, büyük ölçüde, hem kanunun niteliği bozulmuş, hem de temel harcında tabii hukuk düşüncesi olan ceza hukuku düzenini, fazlaca “faşizan unsurlar” taşıyan bir hukuk düzeni haline getirmiştir.

b. İkinci Dünya Savaşı ve Sonrası Dönem

Türk Ceza Kanunu İkinci Dünya Savaşı ve sonraki dönemde altı kez değiştirilmiştir¹⁶⁵. Savaş dönemi yıllardır. Bu dönemde, doğal olarak kişi temel hak ve hürriyetleri kısıtlanmıştır. Savaş ekonomisi caridir. 1940/ 3780 sayılı Milli Korunma Kanunu çıkarılmıştır. İhtiyaç maddeleri karneye bağlanmıştır.

Bu dönemde, memur-mütegalibe işbirliği, devlet aleyhine işlenen suçlar ve kovuşturma usulleri, vatandaşları arasında ayırım yapması, karaborsa, savaş zenginliği dikkat çekicidir. Kanununda yasak olmasına rağmen (TCK. m 243), jandarma baskısı ve karakollarda kişilere işkence yapılması, Devlet idaresinin alışılan bir davranışı haline gelmiştir¹⁶⁶.

Zaten bitmek üzere olan savaşta, Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri ve diğer liberal-demokratik devletler yanında yer almıştır. Bulunduğu konum, Türkiye Cumhuriyeti Devletini “Çok Partili Demokratik Düzene” geçmeye zorlamıştır.

Cumhuriyet Halk Partisinden ayrılan kimseler Demokrat Partiyi Kurmuşlardır. O günlerde, birçok yerde ve özellikle küçük yerleşim yerlerinde Demokrat partili olmak çok kolay olmamıştır.

İlk seçim 1946 yılında “açık oy gizli tasnif” yöntemiyle yapılmıştır. Demokrat Parti seçimi kazanamamıştır.

---

¹⁶⁵ 1941/ 4055, 1944 / 4683, 1946/ 4934, 1946/ 4956 , 1949/ 5435, 1994/ 4535 sayılı Kanunlar, Demirbaş,Özbek, Eker, Age., s.315.

¹⁶⁶ O günleri bırakalım bir yana, işkence ve kötü muamele iddiaları, hala bugün, toplumumuzun gündeminden çıkarılabilmiş değildir. Bkz., ör., Ertuğrul Mavioğlu, Diyarbakır Ceza Evinde Korku Dolu Anlar, Bir Zamanlar Bir Ceza Evinde, Radikal, 10 Kasım 2003, Yıl 8, Sayı 2585, s . 1, 5.

Türkiye savaş sonrası kurulan Birleşmiş Milletler Teşkilatının üyesidir. Hukuken bağlayıcılığı olmayan “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini” ülkede yayınlamıştır. Ancak, ülkede insan hakları bilinci, çok sonra oluşmaya başlamıştır.

Bu dönemde Ceza Kanununda yapılan önemli değişiklik, 1946 yılında 141, 142. maddelerin yeniden değiştirilmesi ve 1949 yılında Kanuna 163. maddenin eklenmesidir. Böylece, devletin şekli düzeni yanında, özünde düşünce, inanç ve kanaatin yasağı olmasına rağmen, “devletin maddî düzeni” de önce 141, 142. maddeler ile sosyalist toplum, hukuk, Devlet düzeni ve sonra 163. madde ile teokratik toplum, hukuk, devlet düzeni kurma faaliyetlerine karşı cezaî himayenin konusu yapılmıştır

Gerçekten, “Teokratik Devlet Düzeni”, kutsal dinin siyasete alet edilmesi tehlikesine karşı, laik toplum, hukuk ve devlet düzenini korumak istenmiş ve kanuna, değişik 141, 142. maddeler modelinde, 163. madde konulmuştur. Ancak, suç oluşturan beşeri fiil tanımlanırken, hükme suçun unsuru olarak “cebir” veya “ifadede şiddet” unsuru konulmamıştır. Bırakalım bir yana Amasya Tamimini, en azından 1921 Anayasasından bu yana, Laiklik ilkesinin kendisi , bir “kurucu iktidar tasarrufu” olarak, “mutlak bir kural” olarak Türk Hukuk Düzeninde mevcut olmasına , hatta tanımlanmış bulunmasına rağmen¹⁶⁷; doktrinde, her nedense, hukuk düzeninden çıkarılmış nesnel bir tanımının yapılmamış olmasından, herkesin kendine göre bir tanımlamasından, tabii hükümde cebir veya ifadede şiddet unsuruna yer verilmemiş olmasından ötürü; 163. madde, teokratik toplum, hukuk ve devlet düzeni tehlikesine karşı laik toplum, hukuk ve devlet düzenini koruyayım derken, bu düzenin olmazsa olmaz koşulu düşünce, din ve vicdan hürriyetini kısıtlamış, hatta bir bakıma ortadan kaldırmıştır.

c.1950 Sonrası Ceza Hukuku

1950 ve sonrası dönemlerde, Dünyada ve ülkemizde acımasız bir soğuk savaş döneminin başlamıştır. Komünizm en büyük düşman ilan edilmiş, özellikle gerici dinî motifler öne çıkarılmış, şeriatı getirme düşüncesi hortlatılmıştır¹⁶⁸

Ceza Kanunu bu dönemde dokuz kez değiştirilmiştir¹⁶⁹. Kanunda en büyük değişiklik, 1953 yılında yapılmıştır. 102 madde değiştirilmiştir. Ayrıca, ceza kanunu ve “ ceza hükmü” içeren birçok kanun çıkarılmıştır¹⁷⁰.

1950 yılında ilk kez milletvekili adaylarını siyasi partiler belirlemiş, “gizli oy açık tasnif usulü” ile seçim yapılmış, CHP iktidardan düşmüş ve çoğunluk sisteminin sonucu olarak, DP mutlak bir çoğunlukla iktidara gelmiştir. Bu, ülkede, Cumhuriyet ve Devrimlerinden sonra, halkın iradesi ile gerçekleşen en büyük hukuk devrim olmuştur.

O günler, halk, en başta, “jandarma dayağından”, “karakol korkusundan”, “memur baskısından” kurtulacağını, “eşrafın etkisinin” azalacağını umut etmiştir. Ancak, halkın beklentisi, gerçekleşmemiş, değişen pek fazla bir şey de olmamıştır. Sadece “komünist avı” şiddetlenmiştir¹⁷¹.

Bununla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bu dönemde, müttefiklerinin de isteğine uyularak, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmeyi imzalamış ve yürürlüğe koymuştur¹⁷². Devlet, sözleşmede tanınan “ insan hak ve hürriyetlerini “ ayırmsız herkese tanımayı üstlenmiştir¹⁷³.

---

¹⁶⁸ Gazeteci Ahmet Emin Yalman 22 Kasım 1952 tarihinde Hüseyin Üzmez tarafından vurulmuştur. Yalman'ı vuran Üzmez daha sonra gazeteci olmuş ve bu suikast konusunda kitaplar yazmıştır. Bkz. Üzmez, Çilenin Böylesi ve Malatya Suikasti, Timaş Yayınları.

¹⁶⁹ 1950/ 5665, 1951/ 5844, 1953/ 6123, 1954/ 6329, 1954/ 6434, 1955/ 6569, 1956/ 6661, 1957/ 6763, Makabline şamil olmak üzere 1957/ 6988 S. Kanunlar, Demirbaş, Özbek, Eker, Age., s. 315.

¹⁷⁰ 1951/ 5816 S. Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun, 1953/ 6136 S. Ateşli Silahlar ve Bıçaklar İle Diğer Aletler Hakkında Kanun, 1950/ 5680 S. Basın Kanunu, vs.

¹⁷¹ Anılan devirde bu avı örnek olan bazı olaylar şöyledir: “ 10 Şubat 1950-Komünistlik suçlamasıyla 18 Haziran 1948'den beri yargılanan üniversite öğretim üyeleri davası sonuçlandı; Behice Boran ve Niyazi Berkes 3'er ay hapis cezası alırken, Pertev Naili Boratav beraat etti”, “ 18 Haziran 1952- 17 Haziran 1952'de polise gözaltına alınan Türkiye Sosyalist Partisi genel sekreteri Esat A. Müstecaplıoğlu ve 14 partili mahkemece tutuklandı”. 75.yılında Cumhuriyet Tarihi (Almanak), Yapı ve Kredi Yayınları, 1998.

¹⁷² Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 4 Kasım 1950'de imzaya açılmış, 3 Eylül 1953'de yürürlüğe girmiş, 10 Mart 1954'de ise Türkiye Cumhuriyeti'nce onaylanmıştır.

¹⁷³ İnsan Haklarına Saygı Yükümlülüğü, Madde 1- Yüksek Âkid Taraflar kendi yargı haklarına tabi herkese işbu sözleşmenin birinci bölümünde tarif edilen hak ve hürriyetleri tanırlar.

Ancak, İHAS, hiç uygulanmamış. Devlet, imzaladığı ve yürürlüğe koyduğu uluslararası sözleşmeyi görmezlikten gelmiş, tabiri caizse hasır altı etmiş, dolayısıyla ceza mevzuatında ve uygulamalarında her hangi bir değişiklik yapmamıştır.

Gerçekten, bu dönemde, İtalyanlar, 1930 Rocco Kanununu, 1945 Anayasası, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, İHAS hükümlerini göz önünde tutarak, kanunun ustun teknik yapısına sadık kalmak suretiyle baştan aşağı yeniden düzenlerken ve İtalyan demokrasisinin ihtiyaçlarına uygun hale getirirken¹⁷⁴; biz, her nedense Yasamamız, Yargımız ve Doktrinimizle söz konusu sözleşmenin gereğini yapmamaya sanki özen göstermişiz. Gerçekten, bizim kökünden bozmak marifetini gösterdiğimiz ve maalesef her seferinde faşizmin bir ürünü olduğunu iddia ettiğimiz TCK'nun mülga 141 ve 142. maddelerinin muadili İCK'nun 270 ve 272. maddeleri, hala İtalyan Ceza Hukuk düzeninde yürürlükte bulunmaktadır.

Bu yıllarda, ülkede, 6-7 Eylül olayları cereyan etmiştir. İstanbulda kan gövdeyi götürmüş, çarşı, pazar yağmalanmıştır. Ekonomi bozuktur. Para değerini yitirmiştir. Basın susturulmaya çalışılmış, muhalefet sindirilmek istenmiştir. TCK'nun özellikle 141, 142, 163, 158, 159, 312. maddeleri bir kıyım anlayışıyla işletilmiştir. İdarenin işlem ve eylemlerinin eleştirilmesi Anayasanın emri olduğu halde, bu konuda tahammülsüzlük gösterilmiş, TCK'nun 158 ve 159. maddeleri kendilerine en çok baş vurulan hükümler olmuştur.

Ülkede düşünce ve ifade hürriyeti kayıtlanmış; kitap, gazete ve dergilerin sıkça toplatılması günlük olaylar olarak görülmeye başlanmıştır . Bu dönemde çok sayıda gazeteci mahkûm olmuştur¹⁷⁵.

Bu dönemde, Kanun 312. maddesi değiştirilmiş, maddenin özgünlüğü anlaşılmaz bir biçimde bozulmuş, düşüncüyü yasaklayan hükümlere bir yenisini daha eklenmiştir¹⁷⁶.

---

¹⁷⁴ İtalyan Ceza Kanununun değişiklikleri ve yeni bir ceza kanunu çalışmaları hakkında bkz. Antolisei, Age., s. 23 vd. ; Bettiol, Age., s. 39 vd.

¹⁷⁵ 1953 tarih ve 6187 Sayılı Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanun.

¹⁷⁶ 6123 sayılı Kanun, R.G. no. 8458, 15.7.1953.

Maalesef, Ceza Kanunu, temelinde yatan “hürriyetçi düşünceye” , ve AİHS hükümlerine uyan bir davranış gösterememiş, faşizan eğilimlere ve uygulamalara hizmetin bir vasıtası olmuştur. Esasen görevi kişi hak ve hürriyetlerini teminat altına almak olan ceza hukuku, yeni düzenlemeler ve uygulamalarla¹⁷⁷, kişi hak ve hürriyetlerini tehdit eden, acımasız bir müeyyide cihazına dönüştürülmüştür¹⁷⁸.

Ortada esin kaynağı tabii hukuk düşüncesi olan bir Anayasa, bir Ceza Kanunu bulunduğu halde, her yerde korku vardır. Mimarı bir siyasi parti olan Vatan Cephesine¹⁷⁹ kayıtlar arttıkça, toplumda tedirginlikler ve şiddet de artmaktadır. İktidar partisinin oylarıyla, 1924 Anayasasına aykırı olarak, Türkiye Büyük Millet Meclisinde “Soruşturma Komisyonları” kurulmasının¹⁸⁰, muhalefetin sindirilmeye çalışılmasının¹⁸¹ yarattığı tedirginlik toplumda şiddeti tırmandırmış ve bu durum bardağı taşıran son damla olmuştur.

Çözumsuzlükler ve dayatmalar sonunda ihtilali getirmiştir.

d. 1960 İhtilali, 1961 Anayasası ve Sonrası Dönem Ceza Hukuku

Bu dönemde Ceza Kanunu on kez değişmiştir¹⁸². 1960 yılında CK'nun 56. maddesi yürürlükten kaldırılmış, 146. maddesine son fıkra eklenmiştir. Ceza Kanununun bazı

¹⁷⁷ Bir örnek olarak, 1956 tarih ve 6761 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Hakkında Kanunu, m. 4, 5, 13, 14, 15.

¹⁷⁸ 1881 sayılı Matbuat Kanunu kaldırılmış, 1950/ 568 sayılı Basın Kanunu basın hayatını düzenleyen yeni bir kanun olarak yürürlüğe konmuştur. En çok tartışılan konu " ispat hakkı " olmuştur. Bu kanun 1950-1960 döneminde, 1960- 1980 döneminde, 1980 ve sonraki dönemde birçok kez değişikliğe uğramış, son olarak Avrupa Birliği Normlarına uyum sağlamak amacıyla Kanunda iyi sayılabilecek değişiklikler yapılmıştır.

Bu dönemde 1953/ 6187 sayılı Vicdan ve Toplanma Hürriyetinin Korunması Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Kanun, din ve vicdan özgürlüğünü korumamakta, aksine suçun tanımına " ifade de şiddet " unsuruna yer vermediğinden düşünce, inanç ve kanaatin kendisini yasaklamaktadır. Kanun 1963/ 171 sayılı Kanun ve 1965/ 648 sayılı Kanunla değişikliğe uğramıştır. Söz konusu Kanun 1991/ 3713 sayılı TMK (m. 23) ile yürürlükten kaldırılmıştır.

¹⁷⁹ Vatan Cephesi'nin kurulması fikri 12 Ekim 1958 tarihinde Menderes tarafından Manisa il kongresinde yaptığı konuşmada dile getirilmiş. 1958 sonlarında yurdun çeşitli yerlerinde şubeler açılmaya başlanmıştır. Bu hareket 1959 tarihinde hız kazanmıştır. Bkz. Yücel, M.Serhan, “Demokrat Parti”, Eylül 2001, s.137-138.

¹⁸⁰ 18 Nisan 1960 tarihinde verilen önerge üzerine tahkikat komisyonu Meclis İçtüzüğü'nün 177. maddesi uyarınca kurulmuştur. 27 Nisan 1960 tarih 7468 sayılı kanunla bu komisyona çok geniş yetkiler verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Onar, Erdal, “Meclis Araştırması”, Ankara 1977, s.70-72.

¹⁸¹ İsmet İnönü yurt gezilerinde bazı saldırlara maruz kalmıştır. Bunlardan en önemlileri 1959 Nisan'ında Uşak olayları, ihtilalin hemen öncesinde uğrayacağı Kayseri'ye 2 Nisan 1960 tarihinde girişinin engellenmeye çalışılmasıdır.. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Aydemir, Şevket Süreyya, “İkinci Adam”, 2000, cilt. 3, s.372-399.

¹⁸² 1960/ 15, 1960/ 144, 1961/ 235, 1962/ 121, 1964/ 501, 1965/ 557, 1965/ 647, 1971/ 1490, 1979/ 2245, 1978/ 2248, 1981/ 2370 S. Kanunlar, Demirbaş, Özbek, Eker, Age., s. 315.

maddelerini değiştiren veya yürürlükten kaldıran 1965/647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun Çıkarılmıştır. Kanun 20 maddeden ibarettir¹⁸³. Birçok madde, “cezanın infazı” ile değil, “ceza” ve “cezanın verilmesi” ile ilgilidir. Kanun Ceza Kanununun sistemini bozmuştur. Bununla birlikte, “kanunsuz infaz olmaz” kuralı, özellikle mahkumun cezaevi hayatı bakımından, ilk kez bu kanunla işlerlik kazanmıştır. Ancak, Kanunun, “cezaevi idaresi” ve hükümlü arasında karşılıklı ilişkileri düzenlemede iyi hazırlanmış, infazı güvenli kılan, yeterli bir kanun olduğu söylenemez¹⁸⁴.

İhtilal döneminin en önemli ceza hukuku olayı, bir siyasi kadronun TCK’nun 146. maddesini ihlal etmek suçundan yargılanmaları; sonunda, bir siyasi partinin kapatılması, birçok siyasetçinin mahkum edilmesi ve bir başbakan, iki bakanın idam edilmesidir. Bundan sonra, TCK’nun 146. maddesi hükmü toplumun hep gündeminde kalmıştır.

Gerçekten, sonraki yıllarda, ihtilal ile görevinden uzaklaştırılan ve yargılanarak mahkûm edilen dönemin başbakanının itibarı iade edilmiş, anıt mezarı yapılmıştır.

Bugün tarih olmakla birlikte, o döneme ait en çok tartışılan konular, ihtilalin meşru olup olmadığı, sanıklara isnat edilen fiillerin gerçekten TCK’nun 146. maddesini ihlal edip etmediği, yaşa ilişkin ceza kanunu değişikliğinin geriye yürüyüp yürümeyeceği meseleleri olmuştur.

İhtilal sonrasında çok söz söylenmesine, hatta 1961 Anayasasına Devletin “ insan haklarına dayanması ilkesi” konmuş olmasına rağmen, bu dönemde de, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin imzalayarak ülkede yürürlüğe koyduğu, imzacı diğer devletlere hükümlerine uymayı üstlendiği İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesini hayata geçirmekten eser yoktur. Her nedense, hiç kimse, Anayasanın “gönderme/atıf” hükmü nedeni ile hukuk düzenimizin temel harcını

---

¹⁸³ Sokullu -Akıncı, Cumhuriyetin 75. Yılında 647 Sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunda Yer Alan Cezalar ve Kanunda Yapılan Değişiklikler, Cumhuriyetin 75. Yıl Armağanı, İstanbul Üniversitesi 1999, s. 333 vd.

¹⁸⁴ Ancak, Kanun aynı kalmakla birlikte, yeni bir düzenleme (2001 tarih ve 4675 sayılı İnfaz Hakimliği Kanunu) yapılarak İnfaz Hakimliği oluşturulmuş, böylece hükümlülük, teminatlı bir hale getirilmiştir. Öte yandan 2001 tarih ve 4681 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu ile ceza ve tutuk evlerinin işleyiş, yönetim ve uygulamaları denetlenir kılınmıştır.

oluşturan söz konusu bu sözleşmeyi, Devletler Genel Hukukunun “ahde vefa” ilkesine uymama pahasına görmek istememiştir.

Kuşkusuz 1961 Anayasası bir kurucu iktidar tasarrufudur. Bilindiği üzere, her kurucu iktidar, meşruiyetini kendinden, özünden alır. 1961 Anayasası, 1924 Anayasasının oluşturduğu laiklik esasına dayalı liberal-demokratik toplum, hukuk ve Devlet düzenini aynen korumuştur. Hatta “iltibasa” yer vermemesi için, 1924 Anayasasından farklı olarak, 2. maddesinde “Cumhuriyetin” niteliklerini belirtmiş bulunmaktadır. Bu nitelikler mutlak, değiştirilmeleri bile teklif edilemez¹⁸⁵.

Anayasa, belirtilen bu temel üzerinde, ferdi tek başına ve toplumun bir üyesi olarak korumuş, düşünce, inanç ve kanaat hürriyetinin mutlak olduğunu, koşullar gerektirdiğinde, özüne dokunulmaması kaydıyla, sadece ifade hürriyetinin kısıtlanabileceğini kabul etmiştir.

Ancak, bu dönemde de, Anayasaya rağmen, TCK’nun 141, 142, 163, 159, 312, vs. maddeleri ve uygulamaları sayesinde; düşünce, inanç ve kanaatin kendisi, suçun konusu olmaktan kurtulamamıştır. Söz konusu bu maddeler, Anayasa Mahkemesine götürülmüş, Yüksek Mahkeme, kaynaklarından sapmış bulunan bu hükümlerin Anayasaya aykırı olmadığına karar vermiştir.

1961 Anayasası, siyasi hayata çoğulculuk kazandırmış, Türk işçisinin sınıfsal hareketine imkan vermiş, toplumda çoğulculuk sağlanmış, özellikle basın ve üniversite siyasi etkilerden masun kılınmak istenmiştir. Ancak, uygar bir toplumun ihtiyacı olan tüm bu temel değişikliklere rağmen, toplumda kargaşa son bulmamış, askeri ayaklanmalar olmuş¹⁸⁶, 1968 sonrasında masum öğrenci hareketleri¹⁸⁷ görüntüsü altında acımasız bir terör saldırısı başlamış, topluma 61’de biçilen “elbisenin bünyeye uymadığı” iddia edilmiş, kargaşa had safhaya çıkmış ve sonunda 12 mart 1971 “hükümet darbesi” yapılmıştır.

---

¹⁸⁵ 1961 Anayasası Hakkında bkz., Gözler, Türk Anayasa Hukuku, s. 64 vd.

¹⁸⁶ Feyzioğlu, Türkiyede Devrimci Gençlik Hareketleri Tarihi, Cilt I, 1960-1968, Belge Uluslararası Yayıncılık 1993, s. 159.

¹⁸⁷ Feyzioğlu, age., Passim : 1960-1968 yılları arasındaki öğrenci hareketlerini kronolojik bir sıra ile vermiş bulunmaktadır.

Bu dönemde, Anayasa, “bünyeye uydurulmaya” çalışılmıştır. Gerçekten, temel hak ve hürriyetler kısıtlanmış, fer-devlet ilişkisinde, devlete üstünlük kazandırılmıştır. Ülkede uzun süren bir sıkıyönetim dönemi başlamıştır.

Kimsenin teminatı kalmamıştır, sokaklar güvenli değildir. Hatta, Devletin silahlı kuvvetlerinden polis, birbirine düşman iki “fraksiyona” ayrılmıřtır¹⁸⁸. Karakollarda kişilere işkence edildiği iddiaları, rahatsız edici boyuttadır. Ancak, iddiaların üzerine gidildiği konusunda, yargıya intikal etmiş bir olaya rastlanmamıştır.

Bu dönemde, bir kısım aydın çevrenin etkisi altında, ülkenin faşizmden ancak “silahlı devrim” ile kurtulacağına inanan ve bu yolda eylem koyan gençler ve devletin yanında yer aldıklarını iddia eden karşıtı gençler, Sıkıyönetim Mahkemelerinde yargılanmış, birçoğu çeşitli suçlardan mahkum olmuş, bunlardan , TCK. 146. maddesi hükmünü ihlal etmekten idam edilmiştir.

İdam hükmü hala tartıřılmaktadır¹⁸⁹.

Sokaklara taşan şiddet eylemlerinin hafife alınması bir yana, hukuk düzeni ile uyumlu bir terörle mücadele cihazı oluşturulmamış, okulları ve niversiteleri açık tutmak, ğrenci hareketlerinin direncini kırmak için, TCK’nun 188. maddesinde öngörülen tehdit suçu, yapısına uygun olmayan bir biçimde değiştirilmiştir.

Kanlı olaylar bu kez de ihtilalle bitmiştir.

Ancak, terörün giderek yoğunluk kazanmasına rağmen, bu dönemde, “ocuk suçları” bakımından önem taşıyan bir düzenleme de yapılabilmıştir. Gerçekten, ilk kez, suç işleyen çocuklar “stn bir değer” olarak görülmüş, yetişkinlerden ayrı tutulmuş, 1979/2253 sayılı ocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ıkarılmıştır. Kanun, her halde yeterli zen gösterilmediğinden, ilke ve esasları farklı, “ceza”,

---

¹⁸⁸ Cumhuriyet Gazetesi, 6 Temmuz 1978, sayı 19376, s. 1 ve 5 : Ankara Valisi Pol-Bir ve Pol-Der merkezlerini kapattı. Cumhuriyet Gazetesi, 17 Temmuz 1978, sayı 19387, 1ve 9. Bu derneklerin kapatılma kararı Danıştayca durdurulması haberi.

¹⁸⁹ Bkz. elenk, 141-142 zerine, Ankara 1976, s.283-284.

“emniyet tedbirleri” ve genel asayişin sağlanmasına ilişkin “polis tedbirlerini” birbirine karıştırılmıştır. Kanun, bu yönüyle, ocuk kişilerin hürriyetini sınırlar niteliktedir.

e.1980 İhtilali, 1982 Anayasası ve Sonrası Dönem Ceza Hukuku

Aksi de söylenmekle birlikte¹⁹⁰, 1960 ve 1980 ihtilali arasında amaçları, nitelikleri ve sonuçları bakımından önemli bir fark bulunmamaktadır. Ancak, 1982 Anayasasında, yürürlüğüne son verdiği 61 Anayasasına kıyasla, ferde karşı Devletin ağırlık kazandığı; temelindeki düşünceye aykırı olarak, düşünce, inanç ve kanaatin kendisinin ve ifadesinin kayıtlandığı gzlenmektedir¹⁹¹.

Halbuki, 1982 Anayasası, 1924 ve 1961 Anayasasından farksız olarak, Türkiye Cumhuriyeti Devletinn düzeninin, laiklik üzerinde oluşan liberal-demokratik bir toplum, hukuk ve Devlet düzenini olduğunu kabul etmiştir. Gerçekten, Anayasa, Türkiye Cumhuriyeti Devletinn düzenini “insan haklarına saygılı ... demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olarak” belirlemiş bulunmaktadır.

Ancak, Anayasa, 2. maddede insan haklarına gönderme yapmasına rağmen, her nedense, Devletin uymayı üstlendiği İHAS’ in insan haklarına ilişkin hükümlerine yeterince titizlik göstermemiş, hatta çoğu kez bunlara kayıtsız kalmıştır.

Bu dönemde, Ceza Kanunu birçok kez değişikliğe uęramıřtır¹⁹².

Köklü değişiklik, 1983 ve 1988 yıllarında yapılmıştır. 1983 yılında, Kanunun yaklaşık 186 maddesi, 1988 yılında, Kanunun yaklaşık 152 maddesi değiştirilmiştir. Böylece, Kanunun, yaklaşık 338 maddesi değiştirilmiş olmaktadır. Söz konusu bu değişikliklerle, bir yandan

¹⁹⁰ 1961-1982 Anayasaları hakkında değerlendirmeler için bkz., Tanr, İki anayasa : 1961 ve 1982, 1. baskı, İstanbül 1986; Gözler, Türk Anayasa Hukuku, s. 79 vd.

¹⁹¹ Bkz., Hafızoğulları, Laiklik İnanç Düşünce ve İfide Hürriyeti, Us-A yayıncılık, Ankara 1997, s. 155 vd.

¹⁹² 1981/ 2370, 1983/ 2787, 1983/ 2827, 1983/ 2891, 1985/ 3192, tarih sayılı Kanunlar, 1986/ TCK'nun 175,176,177 ve 178. Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun, 1986/ TCK'nun 426,427 ve 428 Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun, 1986/ TCK'nun 304. Maddesinin 3. Fıkrasının Değiştirilmesine Dair Kanun, 1987/ 3352, 1987/ 3354, 1987/ 3369, 1988/ 3445, 1990/ 3679, 1991/ 3756, 1995/ 4114, 1999/ 4449, 2002/ 4771, 2002/47442003/ 4782 tarih sayılı Kanunlar

kanun 1930 İtalyan Ceza Kanununun etkisinden arındırılmaya çalışılırken, öte yandan “düşünce yasaklarına” son verilmek istenmiştir.

Bu dönemde, ayrı bir kanunla, bir terörle mücadele cihazı oluşturulmak istenmiştir. Bu bağlamda olmak üzere, önce genel yargılama usullerinden ayrılan Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun çıkarılmış¹⁹³, ancak sadece yargılama usul ve esaslarında yapılan bir değişikliğin terörle mücadelede yetersiz olduğu görülmüş, daha sonra 1991/ 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu çıkarılmış, kanun “ Terör suçu “ adında, olmayan bir “ cezai himaye “ alanı, olmayan bir suç kategorisi yaratılmıştır.

Toplantı ve gösteri yürüyüşleri yeniden düzenlenmiş, çıkarılan Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu¹⁹⁴, ifade hürriyetini büyük ölçüde kısıtlamıştır.

DGMK ve YUHK, görevine giren işlerde, genellikle CMUK dışına çıkılmış, genel yargı kuralları yanında, sanık hakkında, savunma bakımından yeterli teminat sağlamayan yeni bir yargılama usul ve esası getirmiştir.

Terörle Mücadele Kanunu, TCK'nun 141, 142, 163. maddelerini ve “Hıyaneti Vatanîye” kanununu yürürlükten kaldırarak bunlarla ilgili tartışmalara son vermiş, yeni tartışmaları başlatmıştır¹⁹⁵. Kanun, terörde tercih yapmış, “ırkçı” veya “etnikçi” terörü yasaklarken, “dinci” veya “şeriatçı” terör karşısında suskun kalmıştır. Gerçekten, ortada giderilmesi yasal olarak zorunlu (An. m. 14) “ağır ve muhakkak” bir tehlike bulunmasına rağmen, demokratik toplum, hukuk, Devlet düzenini, bu tür teröre karşı savunmasız bırakmıştır. Ayrıca, ceza hukuk düzeni, kendisini, bir türlü düşünce, inanç ve kanaati suç saymak ayıbından kurtaramamıştır¹⁹⁶.

---

¹⁹³ Hafizoğulları, Laiklik İnanç, Düşünce ve İfade Hürriyeti, s. 193 vd. ; Keskin, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Yapısı, Görevleri ve Yargılama Usulleri, Ankara 1967.

¹⁹⁴ 06.10.1983 tarih ve 2911 sayılı kanun. R.G. 08.10.1983, s.18185

¹⁹⁵ Bu konuda bkz., Acar, Hukuk Düzenimizde Düşüncenin Açıklanmasının Cezalandırılması ve Cezalandırmanın Sınırı, Ankara Barosu Dergisi, Yıl 52, Sayı 1995/ 3, s . 37 vd . ID., Düşünceden Değil, Düşüncenin Açıklanmasından Doğan Cezasal ve Hukuksal Sorumluluk, Yeni Türkiye, Yıl 4, Sayı 22, Temmuz-Ağustos 1998, İnsan Hakları Özel Sayısı II, s . 849 vd.

¹⁹⁶ Gerçekten, 765 sayılı TCK döneminde, TCK'nun değişik 312/2. maddesi hükmü bir yana, TCK'nun değişik 159. maddesi hükmü, hem keyfiliğe, hem de düşünce yasağına yer vermiştir. Gerçekten, bu madde İtalyan Ceza Kanununun 290, 291. maddeleriyle kıyaslandığında, maddenin özrü, yani düşünceyi yasaklıyor olması açıkça görülecektir. Hiç gerekmediği halde, özellikle konan hukuka uygunluk nedeni, suçun niteliğini

İrkçı, dinci ve solcu terörün etkilerini sürdürmesi, ekonomik ve toplumsal düzenin dayanılmaz bir biçimde bozulması, küreselleşme cereyanının etkileri, 1932/1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun¹⁹⁷, Milli Korunma Kanunu, Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun, 1985/3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun, vs., toplumsal-ekonomik hayatı korumada yeterli olmamış, dolayısıyla çekle ödemeler yeniden düzenlenmiş¹⁹⁸, Bankalar Kanunu değiştirilmiş, örgütlü suçlulukla mücadele amacıyla 1999/4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu, 1996/4208 sayılı Kara paranın Aklanmasına Dair Kanun, Kamu görevlilerinin “yiyiciliğini” önleyerek kamusal hayatın düzgün gitmesini sağlamak amacıyla, 1990/3628 Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu çıkarılmıştır.

Bu düzenlemelerin çoğu aceleye getirilmiş ve bilgisizce olmuştur. En başta 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu (ÇASÖMK) 01.08.1999’da yürürlüğe girmiş, bir yıl geçmeden kanunun 1. maddesi 6.12.2001/4723 sayılı Kanunla değiştirilmiştir. Kanun, herhalde İtalyan Ceza Kanunundan (m. 416) yanlış tercüme edilmiş, her çeşit ticari faaliyetin kanunun kapsamına sokulması tehlikesini yaratmış, toplumda bir terör havası estirmiştir. Bu bir yana, kanun, dili ve tekniği bakımından da özürdür. Bu özür hala devam etmektedir. Kanunu bilmek mecburiyeti karşısında (CK. m. 44) “herkes” bir yana, hukuk eğitimi almış tecrübeli meslek adamlarının bile, Kanununun 1. maddesini kolayca anlayabileceklerini sanmıyoruz. Oysa, hukuk düzenimizde asıl olan, kanunların yalın ve kolay anlaşılır olmasıdır.

---

bozmuş, onu bir tür düşünce suçu yapmıştır. İCK' un 290, 291. maddeleri üzerine yapılan incelemeler (Pannain, Manuale di diritto penale, II, Parte speciale, Tomo primo, Torino 1957, s. 227 vd.) bizi doğrulamaktadır.

¹⁹⁷ 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun, yeni bir düzenleme olan 2003 tarih ve 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 38. maddesi hükmü ile yürürlükten kalkmıştır.

¹⁹⁸ 1985 / 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanun kabul edilip yürürlüğe konuncaya, dolandırıcılık suçunun unsurları mevcut olduğu hallerde karşılıksız çek düzenleme fiili dolandırıcılık olarak kabul ediliyor, cezalandırılıyordu. Bu kanunla birlikte, dolandırıcılıktan ayrı olarak karşılıksız çek keşidesi fiili suç sayılmıştır (Selçuk, Çek suçları : öğreti-mevzuat-içtihat, Ankara Hatiboğlu, 1993; Hafizoğulları, 3167 Sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkındaki Kanununun 16. Maddesinde Öngörülmesi Olan Suçun Sınırları, Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, c.15. s.4, Aralık 1998.) Ülkede yoğun biçimde devam eden enflasyon, ekonomik ve mali bunalımlar, çekle ilgili davaların uzaması, vs., bir yandan " çek-senet mafyası " denen suç örgütlerinin oluşmasına neden olurken, öte yandan açılan davalar yüzünden mahkemelerin katlanılmaz bir iş yükünün altında ezilmesine neden olmuştur. Bu durum, kanun bazı hükümlerinin .4814 sayılı sayılı Kanunla (R.G. no.25042, 08.03.2003) yeniden değişmesini zorunlu kılmıştır.

Öte yandan, Kanunda, suça iştirak, çok failli suçlar, yeterince anlaşılmış değildir. Nedense, kanunda, alışılan genel yargılama usul ve esaslarından da sapılmıştır. Ne yazık ki, bu tür özürler, diğer bazı kanunlarda (r., Bankalar Kanunu) da mevcut bulunmaktadır.

Bu durum, kişi temel hak ve hürriyetlerini tehdit etmekte, dolayısıyla toplumda korku yaratmakta, liberal-demokratik bir toplum, hukuk, devlet düzeninde olmaması gereken bir "hukuk terörüne" neden olmaktadır. Ceza hukukunda cezanın bir "detme" olması, dolayısıyla "nleme" ve "bastırma" niteliğine sahip bulunması başka Şey; devletin, cezayı, kişi karşısında kr bir toplumsal savunma silahı, bir işkence aracı haline getirmesi başka bir Şeydir. Toplumsal olayların üstesinden gelme becerisi gösteremeyen devleti yöneten kişilerin, kendi yetersizliklerini örtmek için "cezaya" sığınmaları, sonunda sadece yönettikleri toplumu değil, aynı zamanda kendilerini de zedeler. Gerçekten, "Temiz toplum" ancak cezanın, cezanın verilmesi ve yerine getirilmesi düzeninin, bir "işkence cihazına" dönüşmemiş olduğu hukuk düzenlerinde mümkündür. Unutmamak gerekir ki, hukuk oranlılıktır, lllktr. Kimden gelirse gelsin, her ölçüsüzlük, her oransızlık hakkın kötüye kullanılmasıdır (TMK. m.2), dolayısıyla zorbalıktan başka bir Şey değildir. Tarihte, zorbalığın, kimseye yararı olmamıştır.

Bu düşünce doğruysa, özellikle son yıllarda çıkarılmış olan ceza kanunlarının, gözden geçirilerek, özlemi duyulan "Temiz toplumu" gerçekleştirmeye "elverişli" ve "yeterli" bir "cihaz" haline getirilmesinden, Anayasanın 2. maddesinde gerçekleştirilmesi mutlak surette emredilen demokratik, laik ve sosyal hukuk Devleti kazançlı çıkacaktır.

6. Avrupa Birliğine Girme abaları Karşısında Ceza Hukuku

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yargısını kabul etmesiyle birlikte¹⁹⁹, maalesef uzun bir süredir unutulmuş olan İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi yeniden gündeme gelmiş, bu arada ülkede Avrupa Birliğine girme eğilimleri artmıř²⁰⁰, gerek siyasi organların, gerek doktrinin gerekse uygulamanın başlıca konusu insan hakları ihlalleri olmuştur.

Ölüm cezası kaldırılmıştır (Ay. m. 38). Hiç kimsenin yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirmemesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamayacağı (Ay. 38) hükmüne yer verilmiştir.

Sadece ırkçı terörü yasaklayan ama, dinci terör konusunda suskun kalan, böylece terörde bir tür tercih yapan Terörle Mücadele Kanununun, bizzat düşüncenin kendisini yasaklayan hükümleri (m. 8), yürürlükten kaldırılmış, ancak düşüncenin yasağına yer vermeyen yeni bir mücadele cihazı üretme yoluna gidilmediğinden, AİHS'nin 17, Anayasanın 14. maddesine aykırı olarak, demokratik düzen terörist akımların saldırılarına açık hale getirilmiştir.

Bu konuda TCK'nun 311, 312. maddesinin ihtiyaçı karşıladığı düşüncesi doğru değildir. Eğer gerçekten bu düşünce doğru olsaydı, İtalyanlar Ceza kanununda 311, 312. maddenin karşılığı 414, 415.maddeleri varken, ayrıca kaldırılan 141, 142. maddelerin karşılığı 270, 272. maddelerini hala yürürlükte tutmuş olmazdı. İtalyanlar bir yere iki şeyin sığmayacağını bilecek kadar akıllıdırlar. Üstelik, terörü demokratik düzenin düşmanı sayan İtalyan Ceza Hukuku, terörle mücadele cihazını oluştururken, söz konusu suçlar dışında, ayrıca "terör saiki ile işlenen" yeni suç türlerine de yer vermiřtir²⁰¹

¹⁹⁹ 27 Ocak 1987'de komisyona bireysel başvuru hakkı tanınmıştır. 27 Ocak 1989'da ise divanın yargı yetkisi kabul edilmiştir.

²⁰⁰ Gerçekten, 2001/4979 sayılı T.C. Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanunla Anayasa değişikliği yapılmış, arkasından yedi paket halinde " Uyum Yasaları " ıkarılmıştır. Bunlar 2002/ 4744, 2002/4748, 2002/ 4771, 2003/ 4778, 2003/ 4793, 2003/ 4903, 2003/ 4928, 2003/4963 sayılı çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunlardır.

²⁰¹ rneğin, İCK. m. 270- bis, 280, 289- bis; 23 novembre 1998, n. 407- Nuove norme in favore delle vittime del terrorismo e delle criminalita' organizzata, In Codici e leggi Per l'udienza penale (Chiavaro-Manziona- Padovani) Zanichelli, Bologna 2000, s . 1189 vd .

TCK' un 312. maddesi yeniden değiştirilmiştir. Değişikliğin pek fazla övgüye değer bir yanı bulunmamaktadır. Madde, yeni hali ile bile, düşüncenin kendisini yasaklar niteliktedir²⁰².

Ancak, bu dönemde, Ceza Muhakemeleri Usulü Hukuku alanında çok önemli değişiklikler yapıldığı gözlenmektedir.

“Herkesin adil yargılanma hakkına sahip olduğu ilkesi” bir anayasa hükmü haline getirilmiştir (ay. m. 36). Gerçekten, tutma, gözaltına alma, tutuklama sanığı güvence altına alacak bir biçimde yeniden düzenlenmiştir. Sanığın hakları ve en önemlisi savunma hakkı teminat altına alınmıştır. Bu bağlamda, “amaç gayri meşru- araç gayri meşru”, “amaç meşru- araç gayri meşru” ifadesini sağlayan her çeşit delil elde etme, toplama ve değerlendirme yöntemi yasaklanmış, özellikle zaten var olan işkence ve kötü muamelede bulunarak sanıktan veya davaya katılan diğer kişilerden delil elde etme suçu yeniden düzenlenmiş ve cezası ağırlaştırılmıştır.

Devlet Güvenlik Mahkemesinin teşkili değiştirilmiş, ancak yargılama usulündeki özür giderilememiştir. Aslında doğru olan, “Özel Mahkeme” görünümü veren bu mahkemelerin kaldırılmasıdır. Zaten daha sonra, düzgün bir iş yapılarak, Devlet Güvenlik Mahkemeleri kaldırılmıştır²⁰³.

Her derece mahkeme kararlarının İHAS hükümlerine aykırı olmaması sağlanmış, aykırılığın AİHM tarafından tespiti halinde “iadeyi muhakeme” yolu mümkün kılınmıştır.

---

²⁰² Zanardelli Kanununda 312/ 247 madde “Her kim, alenen, kanunun cürüm olarak öngördüğü bir fiili savunursa, veya kanuna uymamayı tahrik ederse, veyahut kamunun esenliğini bakımından tehlikeli olacak bir biçimde toplumun muhtelif sınıfları arasında (fra) kin veya düşmanlık (oddio) uyandırır (incitare).....cezalandırılır” biçiminde düzenlenmiştir. Aynı konu., 1930 İCK' nun 443 maddesinde “Her kim alenen kamunun düzenine ilişkin kanunlara uymamayı veya toplumun sınıfları arasında (fra) kin veya düşmanlığı (oddio) tahrik ederse (incitare) ... cezalandırılır” biçiminde düzenlemiştir. Bizim yaptığımız düzenleme bu düzenlemelere hiç benzememektedir. Dikkatlice bakıldığında görülür ki, her iki düzenleme de, bir düşüncüyü yasaklamamaktadır. Gerek 1930 Rocco Kanununun 415. ve gerekse Zanardelli kanununun 247. maddesi hükmünden farklı olan, Kanunumuzun 312. maddesi hükmü, yapılan değişikliğe rağmen, hala düşüncenin kendisini yasaklamaktadır. Kanun koyucular, Anayasanın 2. maddesi hükmü ve bu hükmün göndermede bulunduğu AİHS hükümleri (m. 9,10) karşısında, başkalarına şirin görünmek yerine, Anayasanın kendilerine yüklediği görevleri (m. 14, 24/3) yapmak, dolayısıyla Türk Ceza Hukuku Düzeninden " düşüncüyü suç saymak " alışkanlığını değiştirmek zorundadırlar.

²⁰³

5190 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Değişiklik Yapılması ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kaldırılmasına Dair Kanunun 3. maddesi ile 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

7. Ceza Hukuku Doktrini

a.Ceza Hukuku Bilimi

Ceza hukuku bilimi ve doktrini, maddi kaynağı beşer irade, şekl kaynağı Kanun yahut örf ve adet olan hukukun bir teorisidir. Esasen deney verisi yegane ceza hukuku bilimi de budur.

Tanzimat döneminden önce, tabii o dönemin gereklerinin bir sonucu olarak kaynağı beşeri irade olan bir ceza hukuku düzeni mevcut bulunmadığından, bu anlamda ne bir ceza hukuku bilimi, ne de bir ceza hukuku doktrini vardır.

Tanzimat döneminde kaynağı beşeri irade olan bir ceza hukuku düzeni kurulmuştur. Kuşkusuz, bu, ilerideki gelişmeler için, çok önemli bir adım olmuştur. Bununla birlikte, bu dönemde, bir ceza hukuku bilimi, bir ceza hukuku doktrini oluřmamıřtır²⁰⁴.

Ceza hukuku bilimi ve doktrini, Cumhuriyetin eseridir.

Resepsiyon olayının doğal sonucu, ceza hukuku biliminin ve doktrininin, bilimi ve doktrini olduğu hukuk düzeniyle birlikte gelmiş olmasıdır. Bundan ötürü, bilim yapmak, bilimsel faaliyette bulunmak, başka bir iklimde oluşmuş olan ceza hukuku bilimi ve doktrinini “aktarma faaliyeti” olmuştur.

Gerçekten, “Cumhuriyetin müeyyidesi “ olarak, Ankara Hukuk Mektebi aılmıřtır²⁰⁵. Kaynak Kara Avrupası hukuk düzenlerinin bilimi ve doktrini tüm düşünce biçimleri, inceleme ve araştırma yöntemleri, değerleri, kavram ve müesseseleri ve doktrinleri ivedilikle telif ve tercüme olarak dilimize kazandırılmış, böylece toplumda, tepeden tırnağa, her niteliği ile yeni bir “ hukuk mesleği” ve meslek erbabı “ hukukçu kitlesi” oluşturulmaya çalışılmıştır.

---

²⁰⁴ İl kez 1865 yıllarında bir ceza hukuku kitabı yayınlanmış, eser pek fazla özgün olmamış, o günkü Fransız doktrininin bir tekrarından ibaret olmuştur. Dönmezer -Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku, Ondrdnc Baskı, İstanbul 2000, Cilt.I, s . 127, dp. 23

²⁰⁵ Atatürk ve Hukuk, Der. Ender Tiftikçi Mehmet Tiftikçi, Ankara 1999, Atatürk n Ankara Hukuk Fakültesini Açarken Yaptığı Konuşma, s. 137 vd.

Bu bağlamda olmak üzere, en başta, hukukun temel eserlerinin sistemli bir biçimde dilimize çevrilmesine başlanmıştır²⁰⁶. Bu yolla, dil bilen sayısının zaten az olduğu ülkede, herkesin hukukun temel eserlerine ulaşması istenmiştir. Bir hukuk sözlüğü çıkarılmıştır²⁰⁷. Bu çabanın amacı, hukukçu kişinin serbest, bağımsız düşünmesini sağlamaktır. Hukukçu kişinin Devletin resmi kurumlarına bağlı olmadan bilgiye ulaşması ve serbestçe düşünmesi sağlanmak istenmiştir. Maalesef, bu güzel düşünce, her nedense, kazınıp silinmiş, bu yol bir daha açılmamak üzere kapatılmıştır.

Hukuk biliminin düzeyi ile hukuk ansiklopedisi arasında bir bağıntı varsa²⁰⁸; hala, bugün, ülkemizde, bir hukuk ansiklopedisi çıkarılamamıştır. Bugün, bir hukuk ansiklopedisine sahip olmayan ulusların, hukuk biliminde iddiası olamaz.

Bu dönemde birçok telif eser yayınlanmıştır. Bu eserler, bugünkü Türk Hukuk Bilimi ve Doktrininin temellerini atmış, gelişip günümüze gelmesinde en büyük katkıyı sağlamış ve Türk hukukunun “Klasikleri” olmuştur. Baha Kantar, Faruk Erem, Tahir Taner, Sahir Erman, Sulhi Dönmezer, Nurullah Kunter, Öztekin Tosun, vs. ilk ve ikinci kuşak Türk Ceza Hukuku bilimine hizmet etmiş değerli hukukçulardır.

Ancak, böyle bir geçmişe rağmen, hala, “aktarmanın” ötesine geçilerek, ceza hukukunda önemli bir farklılaşma, bir “okullaşma” sağlanamamıştır. Erem, “Ümanist Doktrin” adıyla yeni bir sistematik, yeni bir kurgulama, yeni bir düşünce akımı yaratmak istemiş, ancak düşünceleri, hukukçunun yüreğini yumuşatmakla birlikte, yeni bir ceza hukuku okulu olma

²⁰⁶ Majno, Ceza Kanunu Şerhi, Türk ve İtalyan Ceza Kanunları, C. I, II, III, Yargıtay Yayınları, No. 3, Ankara, 1997. İl kez İstanbul Vatan Matbaası 1927 yılında basılmıştır.

²⁰⁷ Türk Hukuk Lügatı, Türk Hukuk Kurumu, 3. Bası, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1991. Eser il kez 1943 yılında basılmıştır.

²⁰⁸ Gerçekten, Aydınlanma döneminden sonra ortaya çıkan hukuk ansiklopedileri, hem bir ülkedeki hukuk biliminin gelişmişlik düzeyinin, hem de o ülke ahalisinin uluslaşma sürecindeki başarısını göstermektedir. Belli bir yerde bulunan bir ahalinin uluslaşma süreci ile ulusal hukuk arasında bir bağıntının bulunduğu konusunda her halde kimsede bir kuşku yoktur. Gerçekten, hukukunu yaradan uluslar, o hukukun hukuk ansiklopedilerini de yaratmış bulunmaktadır. Bugün, ör., İtalyan ulusunun yeniden yayınlanmış binlerce sayfadan oluşan iki büyük hukuk ansiklopedisi bulunmaktadır. Bunlar, yirmi büyük boy ve büyük ciltten oluşan Novissimo Digesto Italiana , ve küçük boy kırkbir ciltten oluşan Enciclopedia del Diritto'dur. Eğer ulusal birliğini tamamlamış, uygar bir ulus olmak istiyorsak, en kısa zamanda, Türk hukukun ansiklopedisi çalışmalarına başlamamız gerekmektedir. Bu iş ivedi olarak başarılmağı sürece, uygar dünyanın bir parçası olmak iddiası, sadece bir hayal olur. Küreselleşmenin tekrar gündemde olduğu günümüzde, evrenin ve evrende insanın nakli veya akli algılanışı dışında bunlardan tamamen farklı bir algılanış biçimi bulunamadığı sürece, karşıtları aksini de iddia etse, ulus devletinin, dolayısıyla ulus ve/veya ulusal ceza hukukunun tüm değerlerinin ortadan kalkacağına inanmak oldukça zordur.

başarısını yakalayamamıştır²⁰⁹. Dönmezer- Erman, nedensellik bağı konusunda mevcutlardan farklı bir nedensellik kuramı ortaya koymuş oldukları iddiasında olmuşlardır²¹⁰. Kunter'in suçun unsurlarına ilişkin görüşleri²¹¹ doktrinde izlenmemiştir. Ancak, Kunter'in, Ceza Muhakemesi Hukukuna katkıları unutulmayacak kadar büyüktür²¹².

Ceza hukuku bilimi ve doktrininde, yazarlar, genel olarak “ Teknik Ceza Hukuku Okulu” ve “Gerçekçi Ceza Hukuku Okulu” görüşlerine itibar etmişlerdir. Özellikle, Manzini, Antolisei, Bettiol ve Mezger, Türk hukuk doktrinin oluşmasında etkili olmuşlardır. Ancak, son zamanlarda, Alman Ceza Hukuku Bilimi ve Doktrininin, Türk Hukuk Bilimi ve Doktrini üzerinde fazlaca etkili olduğu gözlenmektedir²¹³.

İhtilallerin ceza hukuku bilimine ve doktrinine katkısı olmamıştır. Uzun süren sıkıyönetim dönemleri, “sıkı rejimler” ceza hukuku biliminin ve doktrininin gelişmesini engellemiştir. Ülkede, terör, otuz yıldan fazla sürmüştür. Terör, ceza hukuku bilimine ve doktrinine ne olduğu belirsiz “sloganlar “ dışında, hiçbir fikir, düşünce ve yenilik kazandırmamış, mevcut olanı alabildiğine çok tahrip etmiştir. Eğer bu doğruysa, 1968 yılında başlayan ve halen devam etmekte olan terör, her halde Cumhuriyet tarihinin en karanlık bir dönemidir. Bu durum, toplumsal, siyasi, ekonomik, hukuki her faaliyeti etkilemek yanında, tabii ceza hukuku bilimini ve doktrinini de etkilemiş, bu alanda bir farklılaşmanın, bir okullaşmanın oluşması engellenmiş ve bir türlü, yeterli düzeyde, aktarmacılıktan özgünlüğe geçilememiştir.

b. Ceza Hukuku Uygulamaları

---

²⁰⁹ Bkz., Erem, Ümanist Doktrin Açısından Türk Ceza Hukuku,C.1, Genel Hükümler, Dokuzuncu Baskı, Ankara 1971, s.1 vd., özellikle, s . 11, 15 vd.

²¹⁰ Dönmezer - Erman, Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku,Genel Kısım, Cilt 1, 12. Baskı 1999, s. 469 vd. ve özellikle s. 515 vd.

²¹¹ Kunter, Suçun Kanuni Unsurları Nazariyesi, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1949;ID. Suçun Maddi Unsurları Nazariyesi, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul 1955.

²¹² Kunter, Nurullah, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, Yenileştirilmiş ve Geliştirilmiş 8. Bası, İstanbul, 1986.

²¹³ Ör., İçel - Donay, Ceza Hukuku: Genel Kısım (1.Kitap), İstanbul 1999.

765 sayılı Kanun döneminde birçok kez af kanunu çıkarılmıştır²¹⁴. Affin toplumsal barışa katkıda bulunmadığı aksine suçluluğu artırdığı ileri sürülmüştür. Hatta son yıllarda “şartlı tahliye” adı altında çıkarılan örtülü af kanununun²¹⁵, bazı hükümlerinin Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi bir yana, terörü ve suçluluğu azaltmada etkili olmadığı söylenmiştir. Son günlerde “Topluma Kazandırma” iddiası ile çıkarılan af kanununun terörü önlemede, dolayısıyla toplumsal barışı sağlamada, göz önüne alınabilir bir etkisi olmamıştır. Anayasa Mahkemesi defa yoluyla önüne gelen davalarda Ceza Kanununun Anayasaya uygunluğu konusunda titizlik göstermiş, Anayasaya aykırı birçok ceza hükmünü iptal etmiştir. Bu bağlamda olmak üzere, Anayasa Mahkemesi, ör., zinayı suç olmaktan çıkarmıştır²¹⁶. Öte yandan, dava yoluyla önüne gelen “ceza hükmü” taşıyan bir çok kanunu Anayasaya aykırı bularak iptal etmiş, böylece hem “hukukun üstünlüğünü” sağlamış, hem de kişi temel hak ve hürriyetlerini teminat altına almıştır.

Ceza Muhkemeleri **Usulü Kanunu döneminde büyük bir içtihat külliyyatının oluşması başarmıştır**. Mahkemelerimiz, kararlarıyla, Hukuk Devrimi ile oluşan laik Türk Ceza Hukuku düzenini ete kemiğe büründürmeyi başarmışlardır. Gerçekten, Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar geçen süre içinde, ülkede, demokratik bir ceza hukuku düzeni oluşturmaya hem elverişli hem de yeterli bir “ıçtihat külliyyatı “oluşmuş bulunmaktadır.

---

²¹⁴ 1- Cumhuriyetin 10. yılı nedeniyle 1933’te yürürlüğe giren 2330 sayılı af kanunu
2- 1938 tarih ve 3527 sayılı “Siyasi Suçlardan Hüküm Giyenlerle, İstiklal Mahkemesi Kararıyla Mahkum Olanlar Hakkındaki Af Kanunu”.
3- 14.07.1950 tarih ve 5677 sayılı Af Kanunu.
4- 28.10.1960 tarih ve 113 sayılı kanun
5- 23.02.1960 tarih ve 218 sayılı kanun
6- 09.08.1966 tarih ve 780 sayılı af kanunu
7- 15.05.1974 tarih ve 1803 sayılı kanun
8- 1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun geçici maddeleriyle iyi hal şartı aranmaksızın şartla salıvermeye ilişkin hükümler vasıtasıyla ortaya çıkan dolayısıyla af kanunu
9- 28.08.1999 tarih ve 4454 sayılı “Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun”.
10- 21.12.2000 tarih ve 4616 sayılı “23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun”.
11- 29.07.2003 tarihinde kabul edilen 4959 sayılı kanun 06.08.2003 tarihinde 25191 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

²¹⁵ Gereğçeli iptal kararı 27 Ekim 2001 tarih 24566 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

²¹⁶ An. Mah . 1998 t . 3/28 s . Karar

Bugün, Cumhuriyetin armağanı olan laik, demokratik Türk Ceza hukukunu başarı ile uygulayan iyi bir hakim kadrosu yetişmiştir.

B. İkinci Dönem Ceza Hukuku Düzeni

1. Genel Olarak, 2. Kanunun Genel Değerlendirilmesi, a. Temel Yanlışlardan Gelen Yorum Zorlukları, b. Kanunun Yorumunda Gerekçelerden, Komisyonlarda ve TBMM Genel Kurulunda Yapılan Tartışmalardan, vs. Pek Fazla Yararlanmak İmkanının Bulunmaması, 3. Kanunun Yorumunda Geçerli Ceza Hukuku Biliminden ve Doktrininden ve Mahkemelerin Günümüze Kadar Gelen Uygulamalarından Yararlanılması, 4. Kanunun Yorumunda "Suçun Hukuki Konusu" eya "Normun Ratiosu" Kriteri, 5. Yorumda Sınır, Düzeltici Yorum Yasağı, 6. Anayasaya Aykırılık

1. Genel Olarak

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, yürürlükten kaldırdığı 765 Sayılı Türk Ceza Kanununun sadece madde numaralarını değeristirmekle kalmamış, birçok ceza hukuku kurumunu kaldırmış, birçoğunu değeristirmiş, yeni birçok ceza hukuku kurumuna yer vermiş, birçok suçun tanımını bozmuş, yeni birçok suç koymuştur

Gerçekten, bu yeni durum, kanunu oluşturan normatif önermelerin, anlamı, kapsamı ve sınırlarının bilinmesi, ceza hukuku kurumlarının yeniden oluşturulması, ceza hukuku yeni düzeninin niteliklerinin belirlenmesi ve bu yeni ceza hukuku düzeninin Türk Hukuk Düzeninde yerinin ne olduğunun belirlenmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır.

Bu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun yorumu meselesidir.

Burada bu konu tartışılacaktır.

2. Kanunun Genel Değerlendirilmesi

a. Temel Yanlışlardan Gelen Yorum Zorlukları

Türk Ceza Kanunu, sisteminden, önermelerinin dil-mantık yapısına, madde numaralarına, suçların tanımına kadar, sayılamayacak bir çok konuda, yürürlükten kaldırdığı Türk Ceza Kanunundan farklıdır.

Gerçekten, kanun; cürüm ve kabahat ayırımını kaldırmış; ceza hukukunun genel hükümlerini geçerli bir kritere uymadan kafasına göre biçimlendirmiş; alışılabilen birçok kavramı ve tanımı değiştirmiş; ceza hukuku özel hükümleri, yani suçları alışıldan farklı bir tasnife tabi tutmuş; birçok suçun herkesçe bilinen tanımını değiştirmiş; böylece, Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte doğan ve oluşan ceza hukuku doktrinini ve uygulamasını, hiçbir geçerli neden göstermeden, bilinçli bir biçimde göz ardı etmiştir.

Kanun, iddialı olmasına rağmen, başından sonuna kadar ciddi hatalarla doludur. Bunun açık kanıtı, r., 1, 2, 3, 22, 23, 28, 31, 32, 34, 36, 40, 42, 53, 61, 92 (ve 91), 102, 127 (ve 125), 147, 219/4, 267, 302, 309, vs. maddeleri hükümleridir.

Üstelik, kanun, 3. maddesi hükmüne rağmen, tek başına, genel yapısı bakımından, “demokratik, laik sosyal bir hukuk devletinin” değil, totaliter bir devletin ceza kanunu görünümündedir. Kanunun hakimnin takdirine fazlaca yer vermesi, faal nedametinin çoğu kez cezasızlık nedeni sayılması, cezayı azaltan ve kaldıran nedenlerin bolluğu, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların başka tedbirlere tahvili vs. hususları aldatıcıdır. İçin gerçeği, geçerli bir esasa dayanmayan bu tür bir düzenleme, hukukta istikrar ilkesini, ciddi bir biçimde tehlikeye sokmaktadır.

Gerekçesinde belirttiği gibi, birçok ülkenin ceza kanundan birçok hüküm almış olmakla birlikte, kanun., ne bir “kodifikasyon”, ne de bir “resepsiyon” olarak nitelendirilebilir. Kodifikasyon değildir, çünkü ülkemizdeki hukuk uygulaması ve doktrinini ciddi bir biçimde

göz ardı edilmiştir, hiçe sayılmıştır. Resepsiyon değildir, çünkü kanunun bu ağı kavrayan bir felsefesi yoktur. Kanun, tabiri caizse oksz kızın çeyizi veya parça bohasıdır.

Kısacası güzel bazı hükümlere seyrek de olsa rastlanmakla birlikte, Kanun, uygar uluslarda görülmeyen, yalın olmaktan uzak, alabildiğine çok dil yanlışı içeren, aklilikten yoksun, fazlaca irrasyonel unsurlar taşıyan sistemsiz, kendini basitlikten kurtaramamış bir ceza kanunudur.

Ancak, bugün, Kanun yürürlüktedir. Böyle olunca, artık Kanuna kötü demek şansımız yoktur. Bugün, kanuna kötü demek, yanlışlarını ortaya koymak, fazla bir marifet değildir, Kanun, bu anda karakollarda, Cumhuriyet savcılıklarında, avukatlık bürolarında, mahkemelerde uygulanmaktadır. Kanun, ülkede, ülke dışında, her yerde ve herkese uygulanmaktadır. Kısacası cezalandırma hakkının hamili Devlet yanında herkes bu kanunun muhatabıdır.

Öyleyse, bugün, marifet, olabildiğince geçmişi bir tarafa atmadan, kanunu anlamak, uygulama yol ve yöntemlerini ortaya koymak; kısacası, bir benzetmeyle, "kötü suyu" içilecek hale getirmektir. Kiminin dediği özdeyiş bugün gerçekleşmiştir: Kötü kanunlar iyi uygulamacılar elinde iyi kanunlar olurlar. Bizce, şimdi, ceza hukukusuna düşen dev budur.

Bu cümleden olarak, kanunu anlamak demek, tarihi kanun koyucunun, kanunun hazırlık çalışmalarında ve gerekçesinde yer alan ne olduğu belirsiz iradesinden bağımsız olarak, ceza kanununun iradesini ortaya çıkarmak, onun kapsamını ve sınırlarını belirlemek demektir. Kanunun iradesini bulup ortaya çıkarmak, kapsamını ve sınırlarını belirlemek, hukukunun işi olarak, hukukçuya kimliğini kazandıran yorum faaliyetinde, yorumda ifadesini bulunmaktır.

Gerçekten, **nce de belirtildiği üzere, hukukçuluk**, ister kuramcılık, isterse uygulamacılık biçiminde olsun, hukuk kurallarını yorumlamak, hukuk kurumlarını oluşturmak, içinde bulunulan tarihi kesitte bunları topluca kabul edilebilir akl bir sisteme kavuşturmak ve böylece içinde yaşanan normatif düzenin bir künhüne varmak sanatıdır. Bu durumda, madem kanunları yorumlamadan uygulamak mümkün değildir, ceza hukukçuları, iyi veya kötü, kanunu yorumlamak zorundadır. Zaten, hukukçu kimliğini korumak istiyorsak, salt yanlışı

görmek dışında, tarihi kanun koyucunun iradesine bakmaksızın, mesleğin gereğini yerine getirmekten başka bir seçenek de bulunmamaktadır.

Öyleyse, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu yorumlarken, açıkçası kanun uygulanabilir kılınırken, izlenebilecek yol ve yöntem ne olmalıdır? Artık, tartışılacak mesele budur.

b. Kanunun Yorumunda Gerekçelerden, Komisyonlarda ve TBMM Genel Kurulunda Yapılan Tartışmalardan, vs. Pek Fazla Yararlanmak İmkanının bulunmaması

Ceza Kanununun bir genel gerekçesi yoktur. Kanunun 1. maddesi hükmü ve gerekçesi genel gerekçe yerine geçmez. Üstelik, söz konusu gerekçe, belli bir anlamdan da yoksundur. Bu durumda, kanunun bir “varlık felsefesi” bulunmamaktadır. Kanunun bütününden de kanunun ana fikrini ortaya çıkarmak mümkün bulunmamaktadır. Kısacası, kanunun, muteber ceza hukuku okullarını yansıtan bir kimliği bulunmamaktadır. Kimliksizlik, kanunu yorumlamada, ciddi bir özür oluşturmaktadır.

Ancak, kanunlar Anayasaya uygun olmak zorunda olduğundan, sistematik yorumun gereği olarak, Ceza Kanununun yorumunda vazgeçilmesi mümkün olmayan temel ilke, zorunlu yorum kuralı, Anayasanın 1.,2. ve 3. maddeleri hükmü ve Anayasanın 2. maddesinin göndermede bulunduğu, 1954 yılından buyana ülkede yürürlükte bulunan, AİHS'nin temel insan haklarına ilişkin hükümleridir. Böyle olunca, Ceza Kanununun var oluş felsefesi, ana fikri, Anayasanın ve göndermede bulunduğu AİHS'nin belirtilen hükümlerinin “açılımı” olmaktadır. Bu demektir ki, Ceza Kanun, kimsenin sözüne ve maksadına göre değil, ama, son tahlilde, Anayasanın ve AİHS'nin sözüne ve özüne uygun bir biçimde yorumlanmak zorundadır.

Kanunun münferit maddelerinin yorumunda, çoğu kez madde gerekçelerinden yararlanmak imkanı bulunmamaktadır, çünkü birçok maddenin gerekçesi, ya yanlıştır, ya da yetersizdir.

rnek verecek olursak: 1., 3., 22., 23., 87., 99., vs. maddelerin kendileri ve gerekçeleri muteber ceza hukuku doktrinleri karşısında yanlıştır. 28. maddesi hükmü “cebri” ifade etmede hataya düşmüştür, gerekçesi eksiktir, yetersizdir; hükmü açıklamak konusunda anlamdan yoksundur. 24. madde gerekçesinde “...emri yerine getiren açısından bir hukuka uygunluk nedeni değil bir sorumsuzluk nedeni söz konusudur” ifadesine yer verilmiştir. Bu ifade yanlıştır. Ceza hukukunda, hukuka uygunluk nedenleri, mazeret nedenleri, isnat yeteneğini kaldıran ve azaltan nedenler ve cezalandırılabilme şartları adında kurumlar vardır ama, “sorumsuzluk nedeni” biçiminde ceza sorumluluğunu etkileyen bir ceza hukuku kurumu mevcut bulunmamaktadır.

Gene, Kanun, isnat yeteneğini kaldıran ve azaltan nedenlere 31. ve devamındaki maddelerde yer vermiş, 37. maddede doktrinde ve uygulamada uzun bir sreden bu yana kullanılan “isnat yeteneği” terimi, “kusur yeteneği” terimiyle değiştirmiş ve kusur yeteneğini “fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama... veya... davranışlarını yönlendirme yeteneği” olarak tanımlamıştır. Kusur yeteneği gerekçelerde de bu biçimde tanımlanmıştır. Terim tartışmasını bir yana, isnat yeteneğinin tanımı yanlıştır, çünkü geçerli doktrinde isnat yeteneği genel olarak “anlama ve isteme yeteneği” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımda, ötekinden farklı olarak, bir seeneklilik yoktur.

Öte yandan, “fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını bilmesi” tanımı da yanlıştır. Doktrinde, bu, failin fiilinin sosyal olmadığını, yani başkaları bakımından zararlı veya tehlikeli olduğunu bilmesi olarak anlaşılmaktadır.

Gene, 92. ve 147. maddelerde yer alan “zorunluluk hali” hem cezayı azaltan bir neden, hem de hukuka uygunluk nedenidir ve buna hakim karar verecektir. Bir şeyin aynı anda iki şey olması mümkün değildir. Bir neden, ya hukuka uygunluk nedenidir, ya da cezayı azaltan bir nedendir, dolayısıyla aynı anda hem hukuka uygunluk nedeni hem de cezayı azaltan bir neden olamaz. Ayrıca, bir nedenin, hakimın takdirine bağlı olarak, yerinde cezayı azaltan bir

neden sayılması, yerinde hukuka uygunluk veya mazeret nedeni olarak suçu ortadan kaldıran bir neden sayılması, açıkça kanunilik ilkesi ile çelişmektedir.

Örnekler, tahmin edilenden çoktur, çoğaltılabilir. Aynı hastalık kanununun özel hükümlerinde de vardır. Tespitler doğruysa, bundan çıkan sonuç, geçerli başka bir kaynağa gidilmediğinde, kanunun bizzat birçok maddesi hükmünün ve madde gerekçelerinin, yorumunda, “yorum vasıtası” olarak hiçbir işe yaramadığıdır.

O halde, kanunun yorumunda, madem yorum vasıtası olarak hazırlık ve komisyon çalışmalarından, genel kurul görüşmelerinden yararlanmak imkanı yoktur, bunların dışında kalan geçerli başka bir yol ve yöntem bulmak zorunlu olmaktadır.

Bizce , bu yol ve yöntem, Cumhuriyetle başlayarak bugüne kadar oluşmuş olan geçerli ceza hukuku bilimi ve mahkemelerin bu bilim doğrultusunda biçimlenmiş bulunan uygulamalarıdır.

3.Kanunun Yorumunda Geçerli Ceza Hukuku Biliminden ve Mahkemelerin Günümüze Kadar Gelen Uygulamalarından Yararlanmak

Belirtilen olumsuzluklar karşısında, Ceza Kanununun yorumunda, dil yanlışlarının, bilgi eksiklikleri ve yanlışlarının giderilmesinin, Aydınlanma ağı sonrasında oluşan ceza hukuku kurumlarının niteliklerine uymayan düzenlemelerin düzeltilmesinin, dolayısıyla kanunun iradesinin doğru olarak algılanmasının, kapsamının ve sınırlarının belirlenmesinin tek bir yolu kalmaktadır. Bizce, bu, Türk Hukuk Devriminden bu yana ülkemizde oluşmuş bulunan hukuk bilimine, Kanunla açıkça çatışmadığı ve karşılığı olduğu sürece (r. m. 23, 40, 36, 96, 278, 302, vs.) 765 sayılı Türk Ceza Kanunu temelinde oluşmuş bulunan mahkeme kararlarına, uygulamaya gitmektir.

Ülkemizde hukuk bilimi ve uygulaması Cumhuriyetini eserdir. Bunun somut kanıtı, Ankara Hukuk Mektebidir. Bu eğitim kurumu “Cumhuriyetin müeyyidesi olmak için”

kurulmuştur. Öyleyse, hala bugün, Cumhuriyetin müeyyidesi, Cumhuriyetle birlikte oluşan hukuk bilimi ve onun oluşturduğu içtihat kllyatıdır. Böyle olunca, Ceza Kanununun yorumunda başvurulabilecek geçerli yorum vasıtası, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu esas olmak üzere biçimlenmiş olan Türk Ceza Hukuku Bilimi ve bunun doğrultusunda oluşmuş bulunan Yargıtay itihadlarıdır. Burada, aksini düşünmek, ülkenin görkemli hukuk geçmişini, tarihin plğine atmak olur. Aydınlanma ağının bize özgü, zgn Cumhuriyet hukuku, herhalde tarihin plğine atılacak kadar değersiz değildir.

Gerçekten, kanunun yorumu bağlamında, r., suça iştiraki düzenleyen hükümlere ve gerekçelerine bakıldığında, vardığımız bu sonucun çok doğru olduğu görülür. Elbette, kanun koyucular tercih yapabilirler. Kanun koyucu bir tercih yapmış, r., suça iştiraki, yeni kanunda eski kanundan farklı bir biçimde düzenlemiştir. Bunda bir çelişki yoktur. Bir rnek olarak belirtmek gerekirse, İtalyan Rocco Kanununun suça iştiraki düzenlemesi de, İtalyan Zanardelli Kanununun düzenlemesinden farklıdır.

Ancak, burada, ortaya çıkan çelişki, “tercihte” değil, tersine “düzenlemede”dir. Düzenleme yanlış, gerekçe tümden geçersizdir. Suça iştirakin sorunları dn de bugün de hep aynı olmuştur; temelde değişen bir Şey yoktur. Bunlar, kısaca, iştirak iradesi, kusur, teşebbüs derecesinde kastedilen suçun işlenmesi, nedensel katkı, vazgeçme ve iştirak iradesinden sapma olması halinde ne yapılacağı meselesi olmaktadır. Gerçekten, suça iştirak düzenlenirken, esas alınacak olan değer, failin iştirak iradesi ve suç kastı mıdır, failin suça nedensel katkısı mı, yoksa her ikisi midir ? Yeni ceza kanunları, r., İtalyan Rocco Kanunu, iştirak iradesi ve failin kastını esas almakta, ama nedensel katkıyı tümden göz ardı etmemektedir. Kanunun yaptığı tercih ve düzenleme özünde doğrudur.

Oysa, Kanun, 37. maddesinde, iştirake ilişkin sorunları zmemiş, tersine anlaşılması zor sorunlar yaratmıştır. Kanun “suçun kanuni tanımında yer alan *fiili* birlikte gerçekleştirmekten” söz etmektedir. Bir kere, Kanun, birçok suçta, fiilin ne olduğunu söylememiş, bunun yerine fiili, iini yorumcunun dolduracağı bir “durum” veya bir

“neticenin meydana gelmesi” olarak ifade etmiştir. Örneğin. 96. maddede öngörülen suçta “...eziyet çekmesine yol açan davranış...” bir durumu, 86. maddede öngörülen suçta “...vücuduna acı verme veya sağlığını ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olma...” bir neticeyi ifade etmektedir. Böyle olunca, 37. maddede yer alan “fiil” terimi yanlış olmaktadır. Bunun doğrusu, “suç“ tur, çünkü fiile değil, suça iştirak edilmektedir²¹⁷. İtalyan Ceza Kanununun çözümü (m. 110) bizi doğrulamaktadır²¹⁸. Öte yandan, ör., yaralama suçunda, bir kişi tutar öteki kişi döverse veya ırza geçme suçunda bir kişi tutar öteki kişi ırza geçerse , **tutma** fiili bu suçların kanuni tanımında yer alan bir fiil değildir. Bu durumda, mağduru tutan ortağın, iştirak ettiği suçta sorumluluğu ne olacaktır? Kanundaki mevcut düzenleme karşısında, bu kişi her halde “yardım etmekten” sorumlu olacaktır. Gerçekten, inatla “ceza adaletinden” söz eden gerekçe karşısında, acaba bu çözüm adil sayılacak mıdır, buna evet demek, pek mümkün değildir. Zaten gerekçenin kendisi de bu durumu adil saymamaktadır, çünkü “suçun işlenişi üzerinde ortak hakimiyet kurmaktan” söz etmektedir. Acaba, burada, suçun işlenişi üzerinde ortak hakimiyet yoktur mu diyeceğiz? Eğer böyle diyeceksek, bu kişilerin tutma fiili, “ ...suçun kanuni tanımında yer alan fiil...” ile nasıl bağdaştırılabilecektir ? Gerçekten, neresinden bakılırsa bakılsın, ne kadar iyi niyetli olunursa olunsun, kanunun suça iştiraki düzenlemesinin doğurduğu sorular cevapsız kalmaktadır. Öte yandan, “ortak hakimiyet” sözü, suça iştirakte, nedensel katkıyı değil de, başka neyi ifade etmiş olabilir? Böyle olunca, birden çok iradenin ve birden çok nedenin katılması ile oluşan iştirak halinde işlenmiş olan bir suçta, nedensel katkıyı “ortak hakimiyet” sözüyle ifade etmek, herhalde bir marifet olmamaktadır. Gerçekten, buradaki tartışma, suça iştirakte, nedensel katkının, bir derecelendirilmenin konusu olup olmaması sorunudur. Hala, bugün,

²¹⁷ Bilindiği üzere, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu , bunu, ..” bir cürüm veya kabahatin icrasına iştirak etmek..” olarak tanımlamış ve ”fiili irtikap eden “ ile” doğrudan doğruya beraber işleyeni “ suça nedensel katkıları bakımından eş değerde görmüştür. YCK”nunda kabahatler yoktur. Ancak, suça iştiraki ifade eden kalıbın, yani “ bir cürümün icrasına iştirak etmek “ doğru ifadesinin niçin terkedilmiş olduğunu gerekçeden çıkarmak mümkün olamamaktadır. Bu, tek kelimeyle, kanun koyucunun keyfi davrandığını göstermektedir.

²¹⁸ Quando piu persone concorrono nel medesimo reato, ciascuna di essa soggiace alla pena stabilita, salve le disposizioni delgi articoli seguenti (Birçok kişi aynı suça iştirak ettiğinde, bunlardan her biri, aşağıdaki maddelerde yer alan hükümler saklı kalmak kaydı ile, o suç için öngörülmüş olan cezaya çarptırılır).

suça iştirakte “sebeb”, “vesile” tartışması ortadan kalkmış değildir. Zanardelli Kanunu iştirakte nedensel katkının derecelendirilebileceğini kabul etmiş, suça iştiraki buna göre düzenlemiştir. Buna karşılık, Rocco Kanunu, suça iştiraki düzenlerken, nedensel katkıyı göz önüne alarak bir derecelendirme yapmamış, kusur esas olmak üzere iştiraki düzenlemiş, ancak nedensel katkının “suçun hazırlanmasında veya işlenmesinde çok az önem ifade ettiği hallerde” cezanın hakim tarafından azaltılabileceğini hükme bağlamıştır²¹⁹. Oysa, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, aslında, faillik, azmettirme, yardım etme biçiminde bir ayırım yaparak, ismini söylemeden, nedensel katkıyı göz önüne almış olmasına rağmen, “ortak hakimiyet” gibi kesin ne anlama geldiği belli olmayan bir kavrama sığınarak, suça iştirakte nedensel katkının değeri konusunda temel bir hataya düşmüş, dolayısıyla iddiasının aksine, hiç de adil olmayan bir çözüme neden olmuştur.

Kanun, 40. maddesinde, “bağlılık kuralı” adında bir kural icat etmiştir. Maddenin 1. fıkrasının 1. cümlesini anlayana aşk olsun !.. Bununla, herhalde, taksirli suçlarda iştirakin mümkün olmadığına işaret edilmek istenmiştir²²⁰. Ayrıca, kanunun bu hükmü, 3. fıkra hükmüyle çelişmektedir. Bu fıkra hükmü varken, ötekine gerek olmadığını sanıyoruz. Kanun, bizce, “bağlılık kuralı” kavramı ile, kötü bir biçimde, suça iştirakin bir kısım şartlarını düzenlemek istemiş, ancak başarılı olamamıştır.

Sadece bir örnek olarak sunulan suça iştirakte ortaya çıkan söz konusu bu çıkmazlar karşısında, çözümler için, keyfilik batağına düşülmek istenmiyorsa, bugüne kadar oluşmuş bulunan geçerli doktrine ve uygulamaya gitmekten başka bir çare bulunmamaktadır. Gerçekten, Kanunun salt “sözüne” ve gerekçesine itibar edildiğinde, büyük hatalara düşülebileceğinden kuşku duymamak elde değildir. O nedenle ki, burada, 765 sayılı Türk

---

²¹⁹ Madde 114. Circostanze attenuanti- Il giudice qualora ritenga che l'opera prestata da talune dele persone che sono concorse nel reato a norma del articoli 110 e 113 abbia avuto minima importanza nella preparazione o nell' esecuzione del reato, puo' diminuire la pena.

²²⁰ Taksirli suçlarda iştirakin mümkün olup olmadığı hususu doktrinde tartışmalıdır. Bkz. ör., Antolisei, Manuale, PG., s. 585 vd.; Manzini, Istituzioni di diritto penale italiano, Padova 1958, s. 151; Mantovani, Age., s. 474 vd. İCK., 113. maddesinde “ coperazione nel delitto colposo “ madde başlığı altında, birçok kimsenin birlikte taksirli bir suç işlemesi halini düzenlemektedir.

Ceza Kanununun doğurduğu doktrin ve uygulama esas alınarak ‘‘amaçsal yoruma’’ gitmek bir zorunluluktur.

Ancak, kanun, suça iştirakte, eski doktrin ve uygulama ile tüm ilişkilerini koparmış bulunmaktadır. Bu, sıkıntılar yaratacaktır, çünkü kim olursa olsun, kanunu yorumlayanın normda ifadesini bulan iradeye aykırı bir biçiminde davranma erki yoktur. Böyle olunca, burada, eski doktrinden ve uygulamadan, ancak kanun izin verdiği kadar yararlanmak imkanı bulunmaktadır.

Geçmişte kökü olmayan yeni düzenlemelere gelince, bunlar bakımından, kuşkusuz geçmiş doktrinlere ve uygulamalara gitmek imkanı mevcut bulunmamaktadır. Bunların yorumunda, halkın özdeyişi ile, g yolda düzelecektir.

İster geçmişte kökü bulunsun, ister bulunmasın, belirtilen çıkmazları karşısında, kanunu yorumlarken, doğru yolu gösterecek kılavuz, üzerinde tartışmalar sürmekle birlikte herhalde ‘‘suçun hukuki konusu’’ veya ‘‘normun ratiosu’’ kriteri olacaktır.

4.Kanunun Yorumunda Suçun Hukuki Konusu veya Normun Ratiosu Kriteri

Daha önce belirtildiği üzere, doğada ne suç, ne de ceza vardır . Suç ve ceza topluma hastır. Hukuk düzenimizde, suç ve ceza, kanunun eseridir. Suçun ve cezanın belirlenmesi, kapsamının ve sınırlarının ortaya konması, ancak ona vücut veren kanunun yorumu ile mümkün olur.

Kanunun yorumu, yoruma esas olacak geçerli bir başlangıç noktasının bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Doktrinde, söz konusu bu geçerli başlangıç noktasının, ‘‘suçun hukuki konusu’’ veya ‘‘normun ratiosu’’ kriterinin olduğu ileri sürülmüştür.

Suçun hukuki konusu, suç ile ihlal edilen ve ceza ile korunan hukuki değer veya menfaattir. Gerçekten, her suç hukuki bir değer veya menfaatin ihlalidir. Bu anlamda, hukuki konusu olmayan suç yoktur. Böyle olunca, suç ve ceza koyan münferit her bir normun yorumunda

mutlaka suçun hukuki konusunu tespitle işe başlamak gerekmektedir. Esasen, suçun hukuki konusu, sadece suç ve ceza koyan normların yorumunda değil, aynı zamanda suçların tasnifinde de işe yaramaktadır. Tasnif, yorum kolaylığı sağlar.

Ceza Kanunu, birçok yeni suç yaratmış (r. m. 83, 90, 96, 184, 278, vs.), bir kısım suçları başka bir kısım suçlarla birleştirmiş (r., m.125, vs.), birçok suçun alışılagelen tanımları değiştirilmiştir (r. m. 94, 95, 98, 141, vs.).

Bu durum, özellikle yeni konulan suçlarda, i ie geçen ve tanımları değiştirilen suçlarda, kanunun suç saydığı beşeri fiilin kapsamının ve sınırlarının belirlenmesinde, yani kanunun yorumunda, önce suçun hukuki konusunun bulunmasını ve yoruma buradan başlanmasını zorunlu kılmıştır.

Kuşkusuz kanunun hazırlık çalışmalarının ve madde gerekçelerin işe yaramadığı hallerde, her suç bakımından, suç ile ihlal edilen ve ceza ile korunan hukuki değer veya menfaat, bizzat kanunun hükmünden ve hükmün kanunun sistemi içindeki yerinden çıkarılacaktır. Örneğin, önceden, din hürriyetine karşı suçlardan olan birçok suç, bu kez şerefe karşı suçlar ve mala karşı suçlar arasında yer almış bulunmaktadır. Memura hakaret suçu hakaret suçunu ağırlatan bir neden haline getirilmiştir. Organ ve doku ticareti suçunda, öncede belirtildiği üzere, suçun faili ile mağduru birleştirilmiştir. Tabii, rnekler çoğaltılabilir.

Tüm bu suçlarda, keyfilikten kaçınmak isteniyorsa, Kanunun yorumu, suç ile ihlal edilen ve ceza ile korunan hukuki değer veya menfaatin bulunması ile mümkün olabilir. Bu, bir yandan “şerhi” aşmamızı sağlarken, öte yandan “sistemi” anlamamızı sağlayarak, kanun hükmünde ifadesini bulan iradenin kapsamını ve sınırlarını belirlememize, dolayısıyla kanunu doğru anlamamıza yardım eder.

Öte yandan, Ceza Kanununun genel hükümleri söz konusu olduğunda, Kanunun yorumunda göz önüne alınabilecek olan esas, herhalde normun ratiosu kriteridir.

Normun ratiosundan maksat, bir fiili suç sayarken kanunun veya kanun koyucunun gütmüş olduğu amaç veya hükmün konuluş amacı anlaşılmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere,

madem her norm bir irade tezahürüdür, iradenin, dolayısıyla normun kendisi ile belirlendiği bir amacı bulunmaktadır. Amaçsız bir norm düşünülemez.

Böyle olunca, kim olursa olsun, yorum yapanın görevi, en başta kanun koyucunun normda ifadesini bulan o normu koymadaki amacını saptamaktır. Ancak normun amacı saptandığındadır ki, kanunu yorumlarken, keyfi olmayan bir taban tespit edilmiş olacaktır. Gerçekten, r., suç ve cezanın kanuniliği, suça teşebbüs, iştirak, vs'nin niçin konulduğu bilmezse, bunları düzenleyen hükümlerin amacı keşfedilemezse, yapılacak yorum keyfi olur. Bu, hukukta istikrar ilkesini zedeler.

Öyleyse, Ceza hukukunun genel hükümlerini yorumlarken, normun amacına ulaşmada, açıkça aykırı olmadıkça, geçmişte oluşmuş bulunan doktrin ve içtihattan yararlanmak, birçok hükümde ve gerekçesinde yer alan yanlışlıklardan ve eksikliklerden kurtulmaya yardımcı olacak, dolayısıyla tutarlı yeni bir doktrin ve uygulamanın oluşmasına katkıda bulunacaktır. Gerçekten, bu bakış açısından, Kanunun, r., 1., 3. maddeleri değerlendirildiğinde, bu maddeler hükmünün, yerinin bura olmadığı, Anayasa olduğu, zaten orada da mevcut bulunduğu, dolayısıyla kanunun uygulanması ile hiçbir ilişkisinin bulunmadığı, hükmün muhatabının hakim değil kanun koyucu olduğu kolayca anlaşılacaktır. Gene, bu yol izlendiğinde, kusurluluk, isnat yeteneği, teşebbüs, iştirak, vs., tüm ceza hukuku kurumlarında göze çarpan yanlışların, çarpıklıkların, uyumsuzlukların giderilmesi mümkün olacaktır. Ayrıca, r., tecil, cezalar, emniyet tedbirleri, vs. gibi yeni düzenlemeleri anlamamızda ve sorunlarını zmemizde bu yolu izlemek, bizi keyfilikten uzak, doğru algılamalara götürecektir.

Böyle olunca, Kanunun yorumunda, suçun hukuki konusu ve normun ratiosu kriterlerini, lkemizde Cumhuriyet ile birlikte oluşan hukuk biliminin gerekleri ile barışık, keyfilikten uzak, istikrarlı bir yeni içtihat kllyatının oluşmasına; içinde bulunduğumuz toplumsal-tarihi kesitte, geçmişle olan bağların koparılmamasına katkıda bulunacaktır.

5. Yorumda Sınır, Düzeltici Yorum Yasağı

İster daraltıcı ister genişletici isterse ilerletici yorumda bulunulsun, yorum, daima yorumlanmakta olan hükümle sınırlıdır. Kanun, kıyası yasaklamıştır. Böyle olunca, düşünce, dil ve mantık hataları taşıyan hükümlerin yorumunda, yorumun sınırı, hkm kendisidir.

Ceza hukukunda düzeltici yorum mümkün değildir. Bu, kanunu uygulanmaz kılan veya kanunun iradesi yerine yorumcu kişinin iradesini koyan bir yorumun imkansız olması demektir. Kanunda rastlanan yanlışlar, çelişkiler ve eksiklikler elbette giderilmelidir. Ancak, düzeltme, sadece kanun hükümünü uygulanmasını sağlamaya matuf olmalıdır. İster akademisyen isterse uygulamacı olsun, yorumcunun kanunu düzeltmek şeklinde bir yetkisi bulunmamaktadır. Yorumcu kişi, sadece eksiklikleri, yanlışlıkları ve çelişkileri göstermekle yükümlüdür.

Böyle olunca, r., 2. maddede yer alan “milliyet”, “milli köken”, 6. maddede “suçun temel şekli”, 22.maddede taksirin tanımı, gene bu maddede yer alan “failin kişisel ...durumu” , 23, 87/4, 99/2 ve 3. maddeleri hükümünü birlikte nasıl uygulanacağı meselesi, 37. maddede “kanuni tanımda yer alan fiili birlikte işlemek” vs. yanlışları, kanunun uygulanmasını sağlayacak bir biçimde yorumlanmalıdır.

Hukuk düzenimizde, düzeltici yorum, mümkün değildir. Hakim yanlışı ortaya koyar, düzeltmez. Düzeltme erki kanun koyucunundur.

Burada sadece birkaç örnek verilmiştir. Kanun, yanlışlar ve eksiklikler ile doludur. Hakimin görevi bunları ortaya çıkarmak, kanun koyucunun dikkatini çekmektir. Kanun koyucu uygulamaya kayıtsız kalamaz.

6. Anayasaya Aykırılık

Kanunun bazı hükümleri bizce Anayasaya aykırıdır. Özellikle uygulamacılar, önlerine gelen meselelerde, anayasaya aykırılık durumunu göz ardı etmemelidirler. Kanunu uygulanabilir kılmak uygulamacının görevidir.

Bu bağlamda olmak üzere, biz, Kanunun r., 1., 20/2., 83., 127., 128., 166., 276., 278., 284., 285/4., 288, 302., 309., 311/2. vs. maddeleri hükmünün, Anayasanın 2, 36, 38, vs. maddeleri hükmüne, çeşitli yönlerden aykırı olduğunu düşünüyoruz.

Gerçekten, Kanunda, ne ceza kanununun amacı, ne de kalkışma suçları (302/2, 309/2, 311/2, 312/2) doğru algılanmıştır.

Kanunun “ceza kanununun amacı” hükmü, “polis veya jandarma devleti” ceza hukukunu akla getirmektedir. Demokratik-liberal devlet ceza hukukları sadece “kurulu düzeni” korumakla kalmaz, ayrıca o düzenin değişmesini ve gelişmesini sağlamaya çalışır. Kaldı ki, Kanun, kurulu düzeni yeterince korumuş da değildir.

Kalkışma sularında, suçu oluşturan fiiller, iki kez cezalandırılmaktadır. Bu suçların özelliği, kanunun suç saydığı başka fiillerin, r., adam öldürme, yol kesme, banka soyma, vs. fiillerinin bu suçların maddi unsurunu oluşturmasıdır. Böyle olunca, düzenleme, cezanın oranlılığı ilkesini ihlal etmiş olmaktadır. Eğer söz konusu düzenlemelerden kalkışma sularının maddi unsurunu oluşturan suçların dışında kalan diğer suçlar anlaşılırsa, zaten bu durumda, böyle bir hükme, mantıksal olarak gerek bulunmamaktadır. Tabii, söz konusu hükmü bu biçimde anlarsak, elbette hüküm anayasaya aykırı olmaz ama, gene yanlış olur, çünkü kanun, bir yurttaşlık bilgisi kitabı değildir.

Öte yandan, r., daha önce istisna olarak getirilen bazı suçları ihbar yükümlülüğü, Kanunda (m. 278) istisna olmaktan çıkarılmış, kural haline getirilmiştir. Herkese böyle bir görev yükleme, Anayasaya (m. 38) aykırıdır. Bu hüküm, herkesi herkesin muhbiri kılar. Kaldı ki ahlaki de değildir.

Kim ne derse desin, kuşkusuz, yeni dönem Türk Ceza Hukuku Düzeninin başarısını zaman gösterecektir. Biz en iyisinin olmasını diliyoruz